

PWYLLGOR	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD	13 MEHEFIN 2019
TEITL	CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL
PWRPAS YR ADRODDIAD	AMLINELLU GWAITH ARCHWILIO MEWNOL AM Y CYFNOD HYD AT 31 MAWRTH 2019
AWDUR	LUNED FÔN JONES - RHEOLWR ARCHWILIO
GWEITHREDIAD	DERBYN YR ADRODDIAD, SYLWEBU AR Y CYNNEWYS A CHEFNOGI'R GWEITHREDIADAU SYDD EISOES WEDI'U CYTUNO GYDA'R GWASANAETHAU PERTHNASOL

1. CYFLWYNIAD

1.1 Mae'r adroddiad yma yn crynhoi gwaith Archwilio Mewnol am y cyfnod o 4 Chwefror 2019 hyd 31 Mawrth 2019.

2. GWAITH A GWBLHAWYD YN Y CYFNOD

2.1 Cwblhawyd y gwaith canlynol yn y cyfnod hyd at 31 Mawrth 2019:

Disgrifiad	Nifer
Adroddiadau am Archwiliadau o'r Cynllun Gweithredol	19

Ceir manylion pellach ar y gwaith yma yng nghorff yr adroddiad hwn ac yn yr atodiadau amgaeedig.

2.2 Adroddiadau Archwilio

2.2.1 Mae'r tabl canlynol yn gosod allan yr archwiliadau o'r cynllun a gwblhawyd yn y cyfnod hyd at 1 Chwefror 2019, gan ddangos y lefel sicrwydd perthnasol a chyfeiriad i'r atodiad perthnasol.

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	LEFEL SICRWYDD	ATODIAD
Trefniadau Rheoli Risg o Dwyll a Llygredigaeth	Corfforaethol	-	Digonol	Atodiad 1
Polisi Chwythu'r Chwiban – Ysgolion Gwynedd	Addysg	Adnoddau	Digonol	Atodiad 2
Statws Cyflogaeth IR35	Addysg	Adnoddau	Digonol	Atodiad 3
GwE – Statws Cyflogaeth IR35	GwE	-	Cyfyngedig	Atodiad 4
Prynu Cyfarpar drwy'r Ysgol	Addysg	Ysgolion	Digonol	Atodiad 5
Difa Pla	Amgylchedd	Gwarchod y Cyhoedd	Digonol	Atodiad 6
Trefniadau Trwyddedu	Amgylchedd	Gwarchod y Cyhoedd	Digonol	Atodiad 7
Cynnal a Chadw Eiddo	Amgylchedd	Tir ac Eiddo'r Cyngor	Digonol	Atodiad 8
Cyfraniadau gan Gyflogwyr	Cyllid	Pensiynau a Chyflogau	Digonol	Atodiad 9
Budd-daliadau – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Refeniw	Uchel	Atodiad 10
Gwaredu Cyfarpar TG	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	Digonol	Atodiad 11
Diogelwch Seiber	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	Digonol	Atodiad 12
Trefniadau Adfer Trychineb TG	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	Digonol	Atodiad 13

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	LEFEL SICRWYDD	ATODIAD
Statws Cyflogaeth IR35	Economi a Chymuned	Ar draws yr Adran	Uchel	Atodiad 14
Menter Adfywio Glannau a Chanol Tref Caernarfon – Trefniadau Llywodraethu	Economi a Chymuned	Strategaeth a Datblygu	Uchel	Atodiad 15
Trefniadau ar Alwad a Brys	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Ar draws yr Adran	Digonol	Atodiad 16
Adroddiad Blynyddol Gwasanaethau Cymdeithasol	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Ar draws yr Adran	Uchel	Atodiad 17
Plant – lleoliadau All-Sirol	Plant a Chefnogi Teuluoedd	Plant a Theuluoedd	Digonol	Atodiad 18
Gorfodaeth Stryd	Priffyrdd a Bwrdeistrefol	Rheoli Gwastraff a Strydoedd	Digonol	Atodiad 19

2.2.2 Mae lefelau sicrwydd cyffredinol archwiliadau yn syrthio i un o bedwar categori fel y dengys y tabl isod.

LEFEL SICRWYDD	UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.
	DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.
	CYFYNGEDIG	Er bod rheolaethau mewn lle, mae angen gwella cydymffurfiaeth â'r rheolaethau a/neu gyflwyno rheolaethau newydd i leihau'r risgiau mae'r gwasanaeth yn agored iddynt.
	DIM SICRWYDD	Ystyrir bod y rheolaethau mewn lle yn annigonol gyda methiant i gyflawni amcanion.

3. GWAITH DILYNIANT

3.1 Mae trefniadau newydd wedi eu sefydlu ar gyfer archwiliadau dilyniant. Yn 2017/18, daethpwyd i gytundeb ar 163 o gamau gweithredu i'w cyflawni erbyn 31 Mawrth 2019. Yn dilyn cais am wybodaeth a thystiolaeth gan yr Unedau/Gwasanaethau perthnasol ar gynnydd gweithrediadau, dengys ar 31 Mawrth 2019 bod gweithrediad derbyniol ar **94.48%** o'r camau cytunedig, h.y. 154 allan o 163. Ni dderbyniwyd ymateb ar gyfer yr archwiliadau canlynol:

- Manddaliadau (3 gweithrediad)
- Trefniadau ar gyfer Plant yn Gadael Gofal (1 gweithrediad)
- Targedau Ailgylchu (5 gweithrediad)

4. GWAITH AR Y GWEILL

4.1 Roedd y gwaith canlynol ar y gweill ar 1 Ebrill 2019:

- Cynlluniau Gofal a Chymorth (Plant) o dan Rhan 4 DGC (Cymru) 2014 (*Plant a Theuluoedd*)
- Rheoli Llifogydd (*Ymgynghoriaeth Gwynedd*)

5. ARGYMHELLIAD

5.1 Gofynnir i'r Pwyllgor dderbyn yr adroddiad hwn ar waith Archwilio Mewnol am y cyfnod o 4 Chwefror 2019 hyd at 31 Mawrth 2019, sylwebu ar y cynnwys yn ôl dymuniad yr aelodau, a chefnogi'r gweithrediadau cytunedig sydd eisoes wedi'u cyflwyno i reolwyr y gwasanaethau perthnasol.

TREFNIADAU RHEOLI RISG O DWYLL A LLYGREDIGAETH CORFFORAETHOL

1. Cefndir

1.1 Mae awdurdod lleol yn hunanreoleiddio o ran ei drefniadau gwrth-dwyll. Dylai awdurdod lleol anelu i arddangos ei fod yn cynnal hunanasesiad realistig a'i fod wedi adnabod a deall y prif risgiau. Dylai gydnabod problemau a sefydlu cynlluniau gwaith i gwrdd ag unrhyw wendidau a'u bod yn cael eu gweithredu gyda chanlyniadau gweladwy. Mae "Risg o Dwyll, Llwgrobwro a/neu Lygredd" wedi cael ei adnabod fel un o risgiau corfforaethol y Cyngor. Adroddwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 14 Chwefror 2019, mewn adroddiad gan yr Uwch Reolwr Refeniw a Risg, "ar hyn o bryd, ystyrir fod hwn yn risg isel yng nghyd-destun fframwaith llywodraethu'r Cyngor".

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Datblygwyd rhestr wirio 2016-19 "Taclo Twyll a Llygredd yn Lleol" (*Fighting Fraud and Corruption Locally*) a gefnogir gan Ganolfan Gwrth-Dwyll CIPFA¹ sydd yn manylu ar 34 o safonau disgwylidig. Adolygwyd cydymffurfiad yr Awdurdod gyda phob un o'r safonau hyn. 'Roedd gweithgaredd mewn perthynas â phob safon wedi'i fesur gan ddefnyddio'r graddfeydd canlynol:

Gradd	Diffiniad
	Cydymffurfio â'r rhestr wirio
	Cydymffurfio i raddau ond angen gwaith pellach i arddangos cydymffurfiad llawn
	Methiant i gydymffurfio
	Dim yn berthnasol

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Risg	Nifer
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	0

¹ Chartered Institute of Public Finance and Accountancy

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Dengys yr hunan-asesiad yn erbyn y rhestr wirio bod y Cyngor yn cydymffurfio'n llawn â 22 allan o 34 o'r safonau, gyda 12 yn cydymffurfio'n rhannol.
- 5.2 Mae sawl un o'r safonau yn cyfeirio at Dîm Gwrth-Dwyll. Nid oes gan Gyngor Gwynedd Dîm penodol Gwrth-Dwyll, ond bydd ymchwiliadau i dwyll ac afreoleidd-dra yn cael eu cynnal gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol. Ar gyfer awdurdodau lleol sydd gyda thimau gwrth-dwyll pwrpasol, mae ganddynt gynlluniau gwaith penodol ar gyfer cynnal ymchwiliadau i dwyll yn ogystal â gwaith rhagweithiol gwrth-dwyll ac atal llygreddigaeth.
- 5.3 Mae'r gwaith o gynnal ymchwiliadau i dwyll yng Ngwynedd yn syrthio ar ysgwyddau'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol. Yn y cynllun archwilio blynyddol mae darpariaeth yn cael ei wneud ar gyfer gwaith atal twyll a llygredd ynghyd ag ymarferiad Menter Twyll Cenedlaethol. Mae'r ddarpariaeth ar gyfer 2019-20 yn 40 diwrnod ac mae darpariaeth o 40 diwrnod wedi ei glustnodi ar gyfer cynnal gwaith ymatebol.
- 5.4 Yn sgil y ffaith nad oes gan Gyngor Gwynedd Dîm Gwrth-Dwyll pwrpasol, golyga hyn nad oes modd cydymffurfio yn gyflawn gyda'r 34 safon.
- 5.5 Mae gweithrediadau eisoes wedi eu hadnabod ar gyfer:
 - Cynnal gweithdai a rhannu ymarfer da
 - Cydweithio i ddatblygu ymchwiliadau i dwyll
 - Adrodd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar waith atal twyll dwywaith y flwyddyn
 - Codi ymwybyddiaeth am dwyll ar draws y Cyngor
 - Darparu hyfforddiant.
- 5.6 Gwelwyd nad oedd Strategaeth Gwrth-Dwyll, Gwrth-Lwgrwobrwyo a Gwrthlygredd 2019-22 ar gael i staff ar hyn o bryd yn y Ganolfan Bolisi.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Uwch Reolwr Refeniw a Risg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Sefydlu Strategaeth Gwrth-Dwyll, Gwrth-Lwgrwobrwyo a Gwrth-Lygredd 2019-22 ar y Ganolfan Bolisi**

**POLISI CHWYTHU'R CHWIBAN – YSGOLION GWYNEDD
ADDYSG**

1. Cefndir

1.1 Yn Adroddiad Archwiliad Comisiynydd Plant Cymru am honiadau o gam-drin plant yn rhywiol mewn ysgol (Ymchwiliad Clywch, Mehefin 2004), argymhellodd y canlynol:

“Argymhellaf y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru gyhoeddi canllawiau o fewn 6 mis i gyhoeddi'r adroddiad hwn er mwyn ei gwneud yn ofynnol bod gan lywodraethwyr pob ysgol, boed yn ysgol gymuned, yn cael ei rhedeg â chymorth gwirfoddol, wedi'i rheoli'n wirfoddol, yn ysgol sylfaen neu'n ysgol annibynnol a cholegau addysg bellach, bolisi datgelu cyfrinachau ar waith ac y rhoddir gwybod i'r holl athrawon a staff nad ydynt yn addysgu ynglŷn â'r modd y'i gweithredir.”

1.2 Mewn ymateb i'r argymhelliad, ymrwymodd Llywodraeth Cymru i ymgynghori ar, a chyhoeddi, canllawiau 'arferion gorau' i gynorthwyo cyrff llywodraethu i sefydlu gweithdrefnau chwythu'r chwiban (neu canu'r gloch) ar gyfer holl staff yr ysgol.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau addas mewn lle i unigolion sôn am bryderon, heb ofni y bydd rhywun yn dial arnynt, yn gwahaniaethu yn eu herbyn neu yn creu anfantais iddynt yn sgil hynny, trwy wirio bod polisi chwythu'r chwiban wedi ei fabwysiadu gan ysgolion y sir. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio fod polisi cyfredol mewn lle, ei fod ar gael yn rhwydd, e.e. ar wefan yr ysgol, a'i fod wedi ei fabwysiadu'n ffurfiol gan y corff llywodraethu perthnasol. Ni wiriwyd ymwybyddiaeth gweithwyr yr ysgolion o'r polisi yn ystod archwiliad yma.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	0

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Lluniwyd Polisi Chwythu'r Chwiban gyda'r bwriad o annog gweithwyr i ddod ymlaen a sôn am bryderon difrifol sydd ganddynt ynghylch camymarfer, er mwyn cynnal hyder y cyhoedd a gwarchod enw da'r Cyngor. Bwriad y polisi yw annog a galluogi gweithwyr i rannu pryderon difrifol yn fewnol yn hytrach na dewis ceisio datrys pethau yn allanol.
- 5.2 Mae 'Polisi Chwythu'r Chwiban i Staff Ysgol' Cyngor Gwynedd yn seiliedig ar bolisi enghreifftiol Llywodraeth Cymru, 'Gweithdrefnau Chwythu'r Chwiban mewn Ysgolion a Pholisi Enghreifftiol' Cylchlythyr Llywodraeth Cynulliad Cymru, Rhagfyr 2007. Polisi Anstatudol i Lywodraethwyr ysgolion ydi'r Polisi Chwythu'r Chwiban yn unol â gofynion Llywodraeth Cymru. Nid yw'n fandadol fod gan yr ysgolion bolisi mewn lle ond ystyrir yn ymarfer da. Atgyfnerthwyd pwysigrwydd o gael trefniant cadarn yng nghyfarfod y Cyngor Llawn ar y 7 Mawrth 2018, ble trafodwyd Polisi Chwythu'r Chwiban y Cyngor a'r pryder ynglŷn â gwarchod gweithwyr sydd yn 'chwythu'r chwiban'.
- 5.3 Ni ddylai sefydlu Polisi Chwythu'r Chwiban leihau ymrwymiad y corff llywodraethu. Nodir gweithdrefnau'r Llywodraeth:
- "Ni ddylai sefydlu polisi chwythu'r chwiban ychwaith leihau mewn unrhyw ffordd ymrwymiad y corff llywodraethu i ddelio â phryderon a fynegir gan unigolion heblaw staff yr ysgol, h.y. rhieni, disgyblion, llywodraethwyr ac ati, o dan ei weithdrefn gwyno neu unrhyw weithdrefnau perthnasol eraill."*
- 5.4 Yn Ionawr 2019, bu i'r Adran Addysg anfon pecyn o bolisiau i holl ysgolion Gwynedd oedd yn cynnwys templed 'Polisi Chwythu'r Chwiban i Staff Ysgol' Cyngor Gwynedd. Mae'r polisi hefyd yn cael ei gynnwys o fewn Pecyn Diogelu'r Adran Addysg. Yn dilyn hyn, cysylltwyd gyda phob Pennaeth Ysgol drwy e-bost er mwyn darganfod os oedd gan yr Ysgolion bolisi cyfredol mewn lle a'i fod wedi ei fabwysiadu'n ffurfiol gan y Corff Llywodraethu, a bod gan bob aelod o staff fynediad rhwydd at y polisi. Mae'r canlyniadau fel y ganlyn:
- 5.4.1 E-bostiwyd 101 o ysgolion ddwywaith a chafwyd ymateb gan 77 ohonynt, sef 76%.

	Nifer Ysgolion	Nifer Ymatebion	Heb ymateb
Cynradd	86	63	23
Uwchradd	13	12	1
Arbennig	2	2	0
Cyfanswm	101	77	24
		76%	24%

- 5.4.2 O'r ymatebion a dderbyniwyd, cafwyd fersiwn o bolisi chwythu'r chwiban gan 71 Ysgol. Roedd y fersiynau a dderbyniwyd yn amrywio o ran cynnwys. Nid oedd copi wedi ei dderbyn gan 6 ysgol.
- 5.4.3 Derbyniwyd polisiau gwahanol i bolisi diweddaraf yr Adran Addysg gan 15 ysgol, roedd y rhain yn cynnwys polisiau blaenorol yr Adran Addysg megis 'Polisi Datgelu / 'Canu'r Gloch' Gwasanaeth Ysgolion fersiwn 2010 ac 2015. Gwelwyd bod y polisiau yn cyfeirio at y Cyngor yn hytrach na'r Corff Llywodraethu, yn cyfeirio at y Prif Weithredwr fel Swyddog Cyfrifol a chyfeirir at swyddi sydd bellach ddim yn bodoli. Nid yw'r polisi yn cyfeirio at ysgolion na staff ysgol, nodir: *"Mae'r polisi hwn yn berthnasol i holl staff y cyngor a chontractwyr sy'n gwneud gwaith i'r Cyngor ar eiddo'r Cyngor, megis gweithwyr asiantaeth neu adeiladwyr; cyflenwyr a'r rheini sy'n darparu gwasanaethau dan gontract gyda'r Cyngor ar eu heiddo eu hunain, megis cartrefi gofal."*

- 5.4.4 Roedd rhai elfennau tebyg wrth gymharu'r polisiau yma gyda'r polisi cyfredol, er enghraifft, mae'r ddau yn cyfeirio at y Ddeddf Datgelu er Lles y Cyhoedd 1998 ac yn cyfeirio at 'Public Concern at Work' (PCAW). Mae'r Ddeddf yn diogelu cyflogeion rhag erledigaeth os ydynt yn gwneud datgeliad. Elusen annibynnol yw PCAW sydd bellach yn cael ei adnabod fel 'Protect'. Maent yn darparu cyngor cyfrinachol i unigolion sy'n dymuno mynegi pryder am dwyll a chamymddygiad difrifol arall.
- 5.4.5 Nid oedd pob ysgol wedi mabwysiadu'r polisi chwythu'r chwiban diweddaraf, nododd sawl ysgol bod mabwysiadu'r polisi wedi ei roi ar agenda cyfarfod nesaf y Llywodraethwyr. Ar gyfer yr ysgolion oedd eisoes wedi mabwysiadu'r polisi gwelwyd bod y cofnodion yn cadarnhau hyn. Serch hyn, roedd nifer fechan o ysgolion wedi mabwysiadu'r polisi dros dair blynedd yn ôl gydag un wedi ei fabwysiadu yn 2013.
- 5.4.6 Er bod y polisi wedi ei rannu gyda'r ysgolion yn Ionawr 2019, nododd un Pennaeth Ysgol Uwchradd nad oedd wedi derbyn unrhyw bolisi gan yr Awdurdod. Dylai'r ysgolion fod wedi derbyn y polisi fel rhan o'r Pecyn Diogelu blynyddol cyn i'r fersiwn diweddaraf yma gael ei anfon, fodd bynnag mae modd cael mynediad at bolisiau'r Adran Addysg drwy HWB sef safle iGwynedd yr Adran Addysg, mae gan bob Pennaeth fynediad ato.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Adran Addysg wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Ail anfon templed Polisi Chwythu'r Chwiban i'r Ysgolion sydd ddim yn defnyddio'r fersiwn cyfredol ac i'r Ysgolion wnaeth ddim ymateb.**
- **Pob Pennaeth Ysgol yng Ngwynedd i dderbyn copi o adroddiad archwiliad 'Polisi Chwythu'r Chwiban – Ysgolion Gwynedd' fel bod modd iddynt weithredu fel sy'n briodol i'r Ysgol.**

STATWS CYFLOGAETH ADDYSG

1. Cefndir

1.1 Mae 'statws cyflogaeth' yn dynodi os yw unigolyn yn gyflogedig neu'n hunangyflogedig yn ôl diffiniadau Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn neddfwriaeth 'IR35: *Countering Avoidance in the Provision of Personal Services*'. Caiff statws cyflogaeth unigolyn effaith ar daliadau treth a chyfraniadau yswiriant gwladol cyflogwr, a gall statws cyflogaeth anghywir arwain at gam-drafod ariannol yn ogystal â chosbau gan Gyllid a Thollau Ei Mawrhydi. Caiff statws cyflogaeth unigolyn ei ddynodi drwy ystyried sawl ffactor a gall cyflogwyr ddefnyddio gwiriad '*Check employment status for tax*' ar wefan Llywodraeth y DU er mwyn gwirio statws. Wrth gynnal arolygiad, mae CThEM yn edrych ar natur perthynas rhwng gweithwyr a'r cyflogwr yn hytrach na chytundeb er mwyn dod i'r farn os ddylai'r trefniant fod yn rhan o IR35.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y Cyngor yn talu unigolion yn gywir, yn seiliedig ar eu statws cyflogaeth, gan ymchwilio i ddarganfod os oes unrhyw unigolion sy'n cael eu talu drwy anfoneb ond a ddylent fod ar gyflogres y Cyngor. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio'r cyfrifyfr a dethol sampl o daliadau a wneir i weithwyr asiantaeth neu ymgynghorol ac ystyried amgylchiadau'r unigolion mewn perthynas â'u statws cyflogaeth.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	0

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Gwiriwyd y cyfrifylfr ariannol am enghreifftiau o daliadau cyson a wneir i gyflenwyr gan ddefnyddio'r codau gwariant ar gyfer 'Gwasanaethau Cleient'. Roedd taliadau i un cyflenwr yn denu sylw ond ymddengys fod y drefn wedi dod i ben bellach felly ni ymchwiliwyd ymhellach. Fodd bynnag, manylir isod am achosion penodol.
 - 5.1.1 Gwelwyd bod taliadau cyson yn cael eu gwneud i un cyflenwr am gyfnod. Gwelwyd fod taliad drwy anfoneb wedi ei dalu ym mis Hydref 2017 a bod taliadau misol cyson wedi parhau tan Ebrill 2018. Gwelwyd fod unigolyn arall wedi cychwyn fel swyddog cyfatebol yn yr adran Addysg ar y gyflogres ym mis Ebrill 2018 sydd yn awgrymu mai swydd y dylai fod ar y gyflogres oedd yr unigolyn/cyflenwr yn ei gyflawni wrth ddarparu ei wasanaeth.
 - 5.1.2 Roedd yr unigolyn yma yn derbyn taliadau am fynychu cynadleddau ac yn defnyddio adnoddau a deunyddiau technoleg gwybodaeth y cyflogwr. Mae rheolau IR35 yn nodi y dylai unigolion hunan gyflogedig fod yn gyfrifol am eu hyfforddiant a'u deunyddiau eu hunain.
 - 5.1.3 Gwelwyd fod y cyflenwr yn atodi copi o ganlyniad y gwiriad statws cyflogaeth oddi ar wefan Llywodraeth y DU. Roedd yn nodi ei fod yn hunan gyflogedig gan ei fod gyda'r hawl i anfon eilydd i gyflawni gwaith ar ei ran. Mae'r hawl yma i fod yn amlygu mai'r cwmni sy'n darparu'r gwasanaeth yn hytrach na'r unigolyn yn unig. Mewn gwirionedd, ystyried y berthynas rhwng y gweithiwr a'r cleient buasai CThEM mewn archwiliad, buasai angen i'r Adran brofi nad arbenigedd a phrofiad yr unigolyn yw'r sail dros drefniant y gwasanaeth. Mae'n annhebygol y buasai'n bosib anfon eilydd ar fyr rybudd oherwydd yr angen am hawliau arbennig ar gyfer derbyn mynediad i swyddfeydd a systemau'r Cyngor.
 - 5.1.4 Gwelwyd taliadau cyson i gyflenwr arall hefyd. Fodd bynnag, mae'r nifer o daliadau a wneir yn flynyddol wedi gostwng ers 2017 ac nid oes taliad wedi ei brosesu ers Medi 2018.
 - 5.1.5 Mae posibilrwydd o oblygiadau ariannol ynghlwm â'r penderfyniadau yma, felly mae angen i holl Adrannau'r Cyngor fod yn ofalus ac ystyried rheolau Statws Cyflogaeth pan mae staff yn ymddeol neu ddyletswyddau/prosiectau angen eu cyflawni. Swyddogion Addysg sy'n gyfrifol am adolygu'r modd maent yn 'cyflogi' neu gomisiynu gwaith, a'u cyfrifoldeb hwy yw sicrhau fod statws cyflogaeth y gweithwyr yn gywir ac o fewn y canllawiau statudol.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Pennaeth Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Cynnal dadansoddiad o'r staff i adnabod risgiau yn ymwneud â gweithlu sy'n agosáu at ymddeol i sicrhau bod gwybodaeth hanfodol yn cael ei gadw o fewn yr Adran Addysg.**
- **Sicrhau fod gweithwyr yn rhan o'r staff/gyflogres lle mae'r angen, drwy weithredu rheolau IR35 wrth ystyried talu am wasanaeth yn y dyfodol.**

STATWS CYFLOGAETH GwE

1. Cefndir

1.1 Mae 'statws cyflogaeth' yn dynodi os yw unigolyn yn gyflogedig neu'n hunangyflogedig yn ôl diffiniadau Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn neddfwriaeth 'IR35: *Countering Avoidance in the Provision of Personal Services*'. Caiff statws cyflogaeth unigolyn effaith ar daliadau treth a chyfraniadau yswiriant gwladol cyflogwr, a gall statws cyflogaeth anghywir arwain at gam-drafod ariannol yn ogystal â chosbau gan Gyllid a Thollau Ei Mawrhydi. Caiff statws cyflogaeth unigolyn ei ddynodi drwy ystyried sawl ffactor a gall cyflogwyr ddefnyddio gwiriad 'Check employment status for tax' ar wefan Llywodraeth y DU er mwyn gwirio statws. Wrth gynnal arolygiad mae CThEM yn edrych ar natur perthynas rhwng gweithwyr a'r cyflogwr yn hytrach na chytundeb er mwyn dod i'r farn os ddylai'r trefniant fod yn rhan o IR35.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y Cyngor yn talu unigolion yn gywir, yn seiliedig ar eu statws cyflogaeth, gan ymchwilio i ddarganfod os oes unrhyw unigolion sy'n cael eu talu drwy anfoneb ond dylai fod ar gyflogres y Cyngor. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio'r cyfriflyfr a dethol sampl o daliadau a wneir i weithwyr asiantaeth neu ymgynghorol ac ystyried amgylchiadau'r unigolion mewn perthynas â'u statws cyflogaeth.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
CYFYNGEDIG	Er bod rheolaethau mewn lle, mae angen gwella cydymffurfiaeth â'r rheolaethau a/neu gyflwyno rheolaethau newydd i leihau'r risgiau mae'r gwasanaeth yn agored iddynt.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	4
CANOLIG	0
ISEL	0

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Gwiriwyd y cyfrifylfr ariannol am enghreifftiau o daliadau cyson a wneir i gyflenwyr gan ddefnyddio'r codau gwariant ar gyfer 'Gwasanaethau Cleient'. Gwelwyd fod nifer o enghreifftiau o weithwyr yn derbyn tâl drwy ddarparu anfonebau eu hunain neu eu cwmnïau. Ymddengys fod nifer o'r gweithwyr yma yn cyflawni'r un rôl â nifer o aelodau staff GwE a delir drwy'r gyflogres.
 - 5.1.1 Gwelwyd fod gwariant sylweddol ar 'Staff Asiantaeth' yn GwE yn ystod 2018/19. Fodd bynnag, ymddengys fod y cod yma yn cael ei ddefnyddio ar gyfer amrywiaeth o wahanol daliadau (sy'n awgrymu cam-godio), ond amlygwyd nifer o daliadau cyson i sawl unigolyn a chwmni. Gwelwyd sawl enghraifft lle'r oedd gweithwyr yn bodoli ar y system swyddi fel 'Ymgynghorydd Her', ond yn cael eu talu drwy ddarparu anfonebau i GwE.
 - 5.1.2 Yn ôl rheolau IR35, dylai staff hunan gyflogedig fod yn gyfrifol am baratoi a darparu deunyddiau gwaith eu hunain. Gan fod GwE, fel y cleient, yn darparu'r holl ddeunyddiau megis caledwedd a meddalwedd cyfrifiadurol mae hyn yn awgrymu fod yr unigolyn mewn gwirionedd yn gweithredu fel aelod o staff a ddylai fod ar y gyflogres. Gwelwyd enghraifft o ymholiad i'r Gwasanaethau Cefnogol ar gyfer darparu mynediad at systemau cyfrifiadurol y Cyngor lle mae angen rhif cyflog er mwyn cael hawl mynediad. Gwelwyd enghreifftiau eraill ble archebwyd caledwedd cyfrifiadurol ar gyfer gweithwyr sydd ddim ar y gyflogres. Oherwydd pryderon diogelu data, maent wedi dewis i ariannu caledwedd a meddalwedd cyfrifiadurol ar gyfer pob unigolyn sy'n cyflawni gwaith iddynt.
 - 5.1.3 Yn ychwanegol gwelwyd sawl enghraifft o weithwyr sy'n anfonebu GwE yn gwneud hawliadau am ad-daliad am fynychu hyfforddiant a chynadleddau. Mae IR35 yn awgrymu y dylai gweithwyr hunan gyflogedig fod yn gyfrifol am eu hyfforddiant eu hunain. Nid oes disgwyl i'r cleient ariannu hyfforddiant unigolion sydd ddim yn gyflogedig gyda hwy, gan fod disgwyliad eu bod eisoes yn gymwys i wneud y gwaith. Oni bai bod yr unigolyn yn gweithio i'r cleient yma yn unig, sydd ei hun yn arwydd y dylai fod ar y gyflogres, yna bydd y buddion sy'n deillio o'r hyfforddiant yn aros gyda'r unigolyn a dim y cleient.
 - 5.1.4 Gwelwyd fod rhai o'r gweithwyr a delir drwy anfonebau yn gyfrifol am gyllidebau o fewn GwE ac yn ardystio nifer o daliadau. Nid yw rhoi rheolaeth o gyllideb GwE i unigolyn sydd ddim yn aelod o staff yn ymarfer da. Gwelwyd hefyd fod swydd wedi ei hysbysebu gyda gweithiwr sydd ddim ar y gyflogres fel prif bwynt cyswllt a Rheolwr Llinell ar gyfer y swydd. Mae GwE yn cydnabod nad yw hyn yn ymarfer da ac mae'r drefn yma wedi dod i ben.
 - 5.1.5 Y Cyflogwr sy'n gyfrifol am adolygu'r modd maent yn 'cyflogi' neu gomisiynu gwaith, a'u cyfrifoldeb hwy yw sicrhau fod statws cyflogaeth y gweithwyr yn gywir ac o fewn y canllawiau statudol. Rhannwyd y darganfyddiadau gyda GwE a chytunwyd i gynnal adolygiad o statws cyflogaeth ar gyfer sampl o 12 staff hunan gyflogedig, ac awgrymodd GwE y byddent hefyd yn ymestyn yr ymarferiad i gynnwys yr holl staff hunan gyflogedig. Mae GwE wedi gweithredu ar y sampl yma ac wedi adnabod 8 unigolyn hyd yn hyn lle mae'r statws cyflogaeth angen newid.

6. Camau Gweithredu

Mae GwE wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Cynnal dadansoddiad o'r staff i adnabod risgiau yn ymwneud â gweithlu sy'n agosáu at ymddeol i sicrhau bod gwybodaeth hanfodol yn cael ei gadw o fewn GwE.**
- **Cynnal asesiad statws cyflogaeth cyn ystyried talu am wasanaeth gan gwmnïau allanol.**
- **Asesu statws perthynas GwE gyda phob gweithiwr hunan gyflogedig cyfredol o ran IR35.**
- **Sicrhau fod gweithwyr yn rhan o'r staff/gyflogres lle mae'r angen.**

**PRYNU CYFARPAR DRWY'R YSGOL
ADDYSG**

1. Cefndir

- 1.1 Yn unol â'r drefn arferol, mae'r Cyngor yn hawlio'r elfen TAW ar wariant ysgolion ar nwyddau neu wasanaethau yn ôl gan Gyllid a Thollau EM. Yn ogystal â chyllideb yr ysgol sy'n rhan o gyfrifon y Cyngor, mae gan ysgolion gronfeydd answyddogol, sydd heb gofrestru ar gyfer TAW nac yn rhan o gyfrifon yr Awdurdod. Yn arferol, nid yw cronfeydd o'r fath yn gallu adennill TAW ar bryniadau a wneir yn ei henw ei hun. Fodd bynnag, mae rheolau TAW yn caniatáu i'r ysgolion osgoi TAW ar nwyddau sy'n perthyn yn agos i gyflenwad addysg.
- 1.2 Petai'r Pennaeth yn gallu cyfiawnhau bod y nwyddau at bwrpas addysgol disgyblion, yna gall y Cyngor brynu nwyddau a gwasanaethau ar ran yr ysgol a hawlio'r TAW yn ôl, a bydd cronfa answyddogol yr ysgol yn ad-dalu gwerth y gwariant (heb y TAW) i gyllideb yr ysgol. Gan mai'r Cyngor sy'n prynu'r nwyddau, y Cyngor fydd hefyd berchen y nwyddau, ac nid Cronfa'r Ysgol. Mewn rhai amgylchiadau, mae rheolau TAW yn caniatáu gwerthu'r nwyddau ymlaen i ddisgyblion er mwyn iddynt arbed yr elfen TAW, ar yr amod bod y nwyddau i'w defnyddio yn y dosbarth yn rheolaidd. Mae rhain yn cynnwys offerynnau cerdd cludadwy, a dyfeisiadau megis iPads. Nid yw gwerthiannau i athrawon a staff eraill yn cael eu cynnwys yn y cynllun arbed TAW.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer prynu cyfarpar i ddisgyblion drwy'r ysgol, heb yr elfen TAW. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio sampl o anfonebau sydd wedi eu talu gan y Cyngor ar ran cronfeydd yr ysgolion, gan sicrhau bod yr ysgolion wedi prynu nwyddau cymwys. Roedd yr archwiliad hefyd yn gwirio bod yr ysgolion yn ymwybodol o'r cynllun ac yn cymryd mantais ohono.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

- 3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

- 4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	0

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Gwiriwyd sampl o anfonebau diweddar ar god gwariant 'dros dro' A999 SA98, sef y cod a ddefnyddir i dalu anfonebau ar ran ysgolion gyda'r bwriad i arbed TAW. Defnyddir yr un cod i dderbyn yr ad-daliad o gronfa'r ysgol. Gwelwyd amrywiaeth o wariant, gan gynnwys offerynnau cerdd a gweithgareddau awyr agored, ond cadarnhaodd y Swyddog Treth ar Werth bod y gwariant i gyd yn ymddangos yn briodol, gan fod modd ei gyfiawnhau fel gwariant tuag at addysg a bod yr ysgolion wedi arbed TAW yn briodol ac yn unol â'r rheolau.
- 5.2 Dengys adroddiad o'r cyfrifylfr mai dim ond oddeutu hanner yr ysgolion oedd yn defnyddio y cod A999 SA98. Er bod hyn yn awgrymu bod hanner yr ysgolion efallai yn colli allan ar ddull o arbed arian drwy dalu TAW ar wariant o'r gronfa answyddogol yn ddiangen, mae ysgolion wedi cael eu hannog gan Uned Gyllid yr Adran Addysg i dalu anfonebau yn syth o gyllideb yr ysgol trwy'r Uned Taliadau, a talu yr elfen net yn ôl i'r gyllideb o'r gronfa answyddogol. Mae hyn er mwyn atgoffa Penaethiaid o'r gallu i osgoi talu TAW a hefyd i osgoi y gwaith gweinyddol sydd ynghlwm â defnyddio cod A999 SA98.
- 5.3 Yn dilyn cyfeiriad gan Uned Gyllid yr Adran Addysg, gwelwyd anfoneb i ysgol gan gwmni Investec ble roedd 3 iPhone a 2 iPad wedi'i brynu drwy drefniant les. Cadarnhaodd Pennaeth yr ysgol bod y ffonau wedi eu prynu ar ran aelodau staff, a bod yr iPads ar gyfer dau ddisgybl. Gan gymryd bod yr iPads yn cael eu defnyddio gan y disgyblion yn y dosbarth yn rheolaidd, yna mae'r rhain yn cyd-fynd â rheolau TAW. Fodd bynnag, cadarnhaodd y Swyddog TAW nad yw staff yn gallu manteisio ar y cynllun arbed TAW drwy brynu nwyddau at ddefnydd personol. Wrth i'r Cyngor dalu anfoneb am gyflenwad addysgol ar ran ysgol gyda'r bwriad o arbed TAW, mae'r eiddo yn berchen i'r Awdurdod ac er bod modd gwerthu'r nwyddau ymlaen i'r disgyblion, nid yw gwerthu'r nwyddau ymlaen i staff yn cyd-fynd â rheolau Cyllid a Thollau EM. Mae'r defnydd personol a wneir o'r ffonau yn destun TAW, felly mae angen cyfrifo am hyn gyda'r gost yn disgyn ar y cwsmeriaid, sef y staff.
- 5.4 Er mwyn lliniaru'r risg o ysgolion eraill yn ymrwymo i gytundebau o'r fath sydd yn groes i reolau Cyllid a Thollau EM, ystyrir ei fod yn ymarfer da i gylchredeg rheolau TAW perthnasol i holl ysgolion Gwynedd.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Uned Gyllid wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Cylchredeg trefniadau TAW gyda'r Ysgolion, gan gynnwys cynlluniau osgoi TAW**
- **Dod i gytundeb gyda staff yr ysgol mewn perthynas â ad-dalu costau TAW**

DIFA PLA AMGYLCHEDD

1. Cefndir

1.1 Mae'r Cyngor yn darparu gwasanaeth difa pla ymatebol i gartrefi a busnesau yng Ngwynedd yn ogystal â gwasanaeth ar gytundeb i gleientiaid mewnol ag allanol. Cyflogir 4 Swyddog Difa Pla/Warden Anifeiliaid, ble mae tua 20% o'u hamser yn cael eu treulio ar y gwasanaeth statudol rheoli cŵn. Fel rhan o gynllun arbedion y Cyngor, penderfynwyd y byddai'n rhaid i'r gwasanaeth fod yn hunangynhaliol os yw'r Cyngor am barhau i'w ddarparu.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau addas mewn lle i sicrhau fod y gwasanaeth Difa Pla yn darparu gwasanaeth effeithiol. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio sampl o geisiadau am wasanaeth, gan sicrhau bod y Cyngor yn cwrdd ag anghenion trigolion, a bod rheolaethau priodol yn y trefniadau ariannol i sicrhau fod y gwasanaeth yn hunangynhaliol.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1 Roedd dyfodol y gwasanaeth Difa Pla yn destun trafodaeth yn 2015/16 yn sgil yr angen i'r Cyngor wireddu arbedion ariannol, a bu ystyriaeth i ddiddymu'r gwasanaeth. Gan fod y gwasanaeth yn gwasanaethu adrannau'r Cyngor yn ogystal â'r cyhoedd, credir y buasai'n annhebygol bydd arbedion wedi ei gwireddu mewn gwirionedd. O ganlyniad, penderfynwyd parhau i ddarparu'r gwasanaeth gyda'r bwriad o gynhyrchu incwm digonol er mwyn bod yn hunangynhaliol. Hyd yn hyn, ymddengys bod y Gwasanaeth wedi llwyddo i wireddu hyn.

- 5.1.1 Mae cynnydd o tua 30% wedi bod yn y nifer o gytundebau Difa Pla gyda busnesau ers 2015. Cyflawnwyd hyn yn dilyn symud y Gwasanaeth i'r Adran Eiddo/Amgylchedd ac ymgyrch answyddogol i dargedu ffermydd yn dilyn newidiadau o ran y ddeddf, sydd wedi cael effaith ar hawliau i archebu gwenwynau. Mae'r Gwasanaeth wedi ceisio torri ffiniau hanesyddol yr oedd y swyddogion yn gweithredu ynddynt er mwyn gwneud y gwasanaeth yn fwy hyblyg a rhannu'r llwyth gwaith yn fwy effeithiol. Mae'r swyddogion hefyd â'r gallu i deilwra eu rhaglenni gwaith a'r gwaith ymatebol i flaenoriaethu galwadau ac osgoi teithio diangen.
- 5.1.2 Derbynnir ymholiadau a cheisiadau drwy Galw Gwynedd neu gais hunanwasanaeth ar y wefan. Caiff manylion yr alwad gan gynnwys y math o bla eu cofnodi ar system Siebel, sydd yna'n anfon e-bost awtomatig i weinyddwyr system Amgylchedd/Gwarchod y Cyhoedd. Caiff y manylion yma eu hintegreiddio â'r system, sef 'Flare', cyn eu dyrannu i'r Swyddog Difa Pla/Ardal. Detholwyd sampl o alwadau a amlygwyd y recordiau bod staff Galw Gwynedd yn darparu gwasanaeth gofal cwsmer da drwy gynnig yr opsiwn o dderbyn cyngor dros y ffôn yn ddi-dâl fel cam cyntaf yn hytrach na thalu am driniaeth. Drwy'r system Hunanwasanaeth, mae cwsmeriaid yn talu am driniaeth o flaen llaw. Yn achlysurol, mae'r Swyddog Difa Pla yn dod i'r casgliad nad yw triniaeth yn addas neu fod y cwsmer wedi adnabod y pla anghywir e.e. gwenyn meirch yn hytrach na gwenyn mêl sydd ond yn cael eu trin mewn argyfwng. Gall hyn olygu'r angen i addasu anfonebau neu orfod trefnu ad-daliad i'r cwsmer.
- 5.1.3 Mae'r cyfrifoldeb ar y cyhoedd yn bennaf i adrodd am achosion o bla. Gall hyn fod yn rhwystr yn enwedig pan mae'r cyhoedd yn adrodd am achosion yn eiddo rhywun arall ble nad oes bwriad gweithredu gan y perchnogion. Mae hyn yn gwneud y sefyllfa yn anodd i ddatrys hyd nes i'r broblem fod yn fater o lechyd y Cyhoedd neu lechyd Amgylcheddol sy'n ychwanegu hawliau o orfodaeth a dirwyo i wasanaeth Gwarchod y Cyhoedd. Mewn achlysuron o'r fath mae anawsterau wedi codi o ran pwy sy'n derbyn yr anfoneb am unrhyw driniaeth. Mae rheolau diogelu gwybodaeth a'r camau sy'n rhan o'r system Galw Gwynedd a'r wefan yn golygu nad yw'n bosib anfonebu person os nad mai hwy sydd wedi gwneud y cais. O ganlyniad gall yr unigolion sy'n gwneud yr alwad dderbyn anfoneb gan y Cyngor.
- 5.1.4 Ymddengys fod gwendid yn y cyfathrebu rhwng adrannau/gwasanaethau oherwydd y nifer o systemau a phrosesau sydd yn bodoli ar gyfer talu ac anfonebu. Nid oes ffordd hawdd i'r Gwasanaeth Difa Pla wirio os yw anfonebau wedi eu talu ai peidio oni bai drwy gysylltu â'r Uned Incwm. Gall hyn fod yn broblemus yn enwedig os yw unigolion yn ymgeisio am wasanaeth ond nad ydynt wedi talu am y gwasanaeth blaenorol. Mae'r Gwasanaeth Difa Pla wedi ymrwymo i gryfhau'r agwedd yma drwy fabwysiadu trefn newydd o ddod a'r gwaith i swyddfa gefn y gwasanaeth er mwyn monitro drwg dalwyr. Gwelwyd fod gwendidau yn y drefn lle anfonebir cwsmeriaid er eu bod eisoes wedi talu drwy hunanwasanaeth ar y wefan.

Nid yw'r wybodaeth angenrheidiol yn cael ei rannu yn effeithiol ac yn achlysurol mae'r Uned Incwm yn derbyn arweiniad i anfonebu cwsmeriaid sydd eisoes wedi talu. Mae hyn yn brofiad cwsmer gwael ac yn golygu fod angen i'r Uned Incwm ddileu nifer o anfonebau gan gyflwyno nodiadau credyd. Mae'r Gwasanaeth yn ymwybodol fod lle i wella o ran y trefniadau presennol ac eisoes wedi trafod gyda Rheolwr Galw Gwynedd ynglŷn â threfniadau amgen ar gyfer rhai o'r agweddau. Eglurodd Rheolwr Galw Gwynedd bod system newydd ar y gweill ganddynt a'r gobaith yw y bydd hwn yn cyfrannu at wella'r sefyllfa bresennol.

- 5.1.5 Mae'r trafodion ariannol hyd at ganol mis 12 o'r flwyddyn ariannol yn awgrymu fod y gwasanaeth yn mynd i wneud elw am y flwyddyn gan wireddu'r amcan o fod yn hunangynhaliol yn ariannol. Er bod hyn yn cynnwys ad-daliadau mewnol o £41,409, mae'n debyg byddai'r gwariant yma wedi bod yn uwch petai Adrannau'r Cyngor wedi gorfod talu am wasanaeth i gwmnïau allanol annibynnol.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Gwasanaeth Difa Pla wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Darganfod datrysiad i'r problem ble anfonebir cwsmeriaid sydd eisoes wedi talu drwy hunanwasanaeth ar y wefan.**
- **Diweddarau rhestr ffioedd contractau difa pla ar wefan y Cyngor.**

TREFNIADAU TRWYDDEDU AMGYLCHEDD

1. Cefndir

1.1 Cyngor Gwynedd yw'r awdurdod trwyddedu dan Ddeddf Trwyddedu 2003, Deddf Hapchwarae 2005, Trwyddedau Cerbydau, Gyrwyr a Gweithredwyr Cerbydau Hacni a Hurio Preifat a.y.b. Mae Swyddogion Trwyddedu wedi eu lleoli yng Nghaernarfon a Dolgellau a chynhelir clinigau trwyddedu sawl gwaith yr wythnos yn Siopau Gwynedd yn y 3 ardal.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau sydd mewn lle yn ddigonol ac yn ddibynadwy er mwyn prosesu ceisiadau a bod ffioedd trwyddedau yn unol â rheolau a safonau'r diwydiant. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu archwilio trefniadau ar gyfer paratoi, prosesu, gweithredu a chofnodi'r trwyddedau.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	0

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1 Gwelwyd bod rheolaethau mewnol digonol yn bodoli ond bod lle i dynhau ymhellach ar y meysydd ymhelaethir arnynt isod:

5.1.1 Dylai Datganiad Polisi Hapchwarae gael ei adolygu/diweddaru pob 5 mlynedd yn unol â'r Ddeddf Hapchwarae 2005, ond nid oes Datganiad mewn lle. Cafodd Datganiad Polisi Hapchwarae drafft ynghyd â'r asesiad cydraddoldeb ei gymeradwyo gan y Pwyllgor Trwyddedu Canolog ar 10fed o Fedi 2018, ar gyfer ei fabwysiadu gan y Cyngor Llawn. Mae cais wedi ei wneud i gael penderfyniad i gymeradwyo'r datganiad yng nghyfarfod nesaf y Cyngor Llawn sef 7fed o Fawrth 2019.

- 5.1.2 Detholwyd sampl o 10 anfoneb ar gyfer ffioedd blynyddol eiddo trwyddedig i'w harchwilio. Gwiriwyd y System Trethi Annomestig er mwyn cadarnhau band yr eiddo ac yna gwiriwyd y rhestr ffioedd er mwyn sicrhau bod y symiau cywir wedi eu codi. Gwelwyd un anghysondeb yn y sampl cyntaf felly detholwyd sampl o 10 arall, darganfuwyd anghysondeb arall rhwng band yr eiddo â'r hyn oedd yn cael ei godi a arweiniodd at golled incwm i'r Uned.
- 5.1.3 Mae'n bosib i fanylion yr eiddo newid, megis ei werth trethiannol (rateable value), gall olygu bod y ffi anghywir ar gyfer y band yn cael ei godi. Eglurwyd bod yr Uned wedi cynnal adolygiad o fandiau treth eiddo trwyddedig yn ddiweddar er mwyn sicrhau bod y ffioedd blynyddol ar drwyddedau yn gywir. Serch hyn darganfuwyd dwy enghraifft lle'r oedd ffioedd anghywir wedi eu codi.
- 5.1.4 Mae'r Uned yn awyddus i ddefnyddio'r ffurf bilio cylchol (recurring billing) ar gyfer anfonebau trwyddedau eiddo blynyddol. Nid yw'r trefniant yma wedi ei sefydlu hyd yma oherwydd amgylchiadau o fewn yr Uned ond mae'r Rheolwr Gwarchod y Cyhoedd (Amgylchedd) yn awyddus bod hyn yn cael ei osod i fyny yn y dyfodol agos.
- 5.1.5 Daeth y tendro am system newydd i ben dechrau mis Ionawr 2019, gyda'r trafodaethau ynglŷn â pha system i fabwysiadu wedi cychwyn. Ar hyn o bryd defnyddir y system 'Civica App' ar gyfer Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd gan gynnwys yr Uned Trwyddedu ond gobeithir y bydd system newydd yn gallu cael ei defnyddio ar draws yr Adran Amgylchedd ac efallai gan yr Adran Ymgynghoriaeth hefyd.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Rheolwr Gwarchod Y Cyhoedd (Amgylchedd) wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Cofnodi cyfeirnodau pob eiddo oddi ar y System Trethi Annomestig a'u rhoi yn erbyn yr eiddo perthnasol ar fasdata yr Uned Drwyddedu.**
- **Cynnal ymarferiad er mwyn sicrhau bod pob eiddo ar y band gwerth trethiannol cywir o'r cychwyn.**
- **Derbyn adroddiadau ar sail i'w cytuno gyda'r Gwasanaeth Trethi Annomestig fel bod modd gwirio os oes unrhyw newidiadau yng ngwerth trethiannol yr eiddo, ac os oes, addasu'r band fel bod y ffi cywir yn cael ei godi.**
- **Cynnal trafodaethau gyda'r Uned Incwm er mwyn sicrhau bod anfonebau trwyddedau eiddo blynyddol yn cael eu gosod ar ffurf bilio cylchol (recurring billing) ar y System Dyledwyr.**

CYNNAL A CHADW EIDDO AMGYLCHEDD

1. Cefndir

1.1 Mae'r Uned Cynnal a Chadw Eiddo yn gyfrifol am weithredu ar waith cynnal a chadw eiddo'r Cyngor. Mae oddeutu 500 o adeiladau neu 1000 o safleoedd yng nghyfrifoldeb y Cyngor yn cynnwys canolfannau, ysgolion a swyddfeydd. Yn 2017/18, gwelwyd bod dros £2.6 miliwn o wariant ar gyfer cynnal a chadw eiddo yn erbyn cyllideb o £1.6 miliwn. Mae tua 60 o alwadau am waith cynnal a chadw yn cael eu cofnodi yn ddyddiol a defnyddir system Techforge i'w tracio ers 2018.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau addas mewn lle ar gyfer trefnu gweithrediadau cynnal a chadw eiddo Cyngor Gwynedd. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio trefniadau derbyn, cofnodi, diweddarau a dynodi gwaith cynnal a chadw, ynghyd â threfniadau talu anfonebau a monitro perfformiad, yn cynnwys y gyllideb i sicrhau bod y gwasanaeth yn gweithredu'n effeithiol, effeithlon ac mewn modd priodol. At ddibenion yr archwiliad, eithriwyd trefniadau cynnal a chadw gwaith Teleofal 17/18.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	3
ISEL	2

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1 Adolygwyd trefniadau'r Uned Cynnal a Chadw Eiddo ar gyfer cofnodi, dyrannu, monitro a thalu anfonebau gwaith ceisiadau dyddiol am waith cynnal a chadw eiddo. Mae darganfyddiadau'r archwiliad fel a ganlyn:

- 5.1.1 Mabwysiadodd y Gwasanaeth system TechForge (TF) yn 2018 ar gyfer cofnodi a monitro galwadau am waith cynnal a chadw dyddiol. Fodd bynnag, gweler bod y trosglwyddiad o'r hen system K2 i'r system newydd (TF) wedi achosi ychydig o broblemau. Adroddwyd bod dros 2,600 o alwadau ar y system yn parhau i ymddangos fel 'ar agor', ond eglurodd Rheolwr Cynnal a Chadw a Chadwraeth Ynni bod 1,500 o'r rhain wedi cael eu trosglwyddo drosodd o K2 a bod nifer helaeth o'r rhain ddim yn wirioneddol 'ar agor' neu dros yr amser, a'u bod wedi'u cwblhau. Cytunwyd bod hyn yn rhwystr ar gyfer adnabod y gwir ystadegau ar gyfer monitro galwadau sydd wirioneddol 'ar agor' ar hyn o bryd ond bod trefniadau ar y gweill i ddatrys y broblem.
- 5.1.2 Derbyniwyd adroddiad o'r galwadau sydd wedi eu cwblhau ers 2017 hyd at ail chwarter 2018 a gwelwyd bod ceisiadau yn cael eu gweithredu ar y modd 'cyn gynted â phosib'. Gwelwyd bod y gwaith yn cael ei gwblhau'n brydlon, gyda'r data mesur perfformiad ar yr amser (mewn dyddiau) a gymer i ymateb i gais am waith cynnal a chadw yn 8/9 diwrnod.
- 5.1.3 Detholwyd sampl o anfonebau a chytunwyd y rhain yn ôl i'r system TF. O'r sampl a wiriwyd, gwelwyd bod anfonebau yn cael eu talu'n brydlon, cymerwyd 21 o ddyddiau ar gyfartaledd i dalu anfonebau ers Gorffennaf 2018 ymlaen. Cytunwyd 4/10 o'r anfonebau oedd â dyddiad cwblhau yn ôl i'r dyddiad a nodwyd ar y system TF. Roedd 7/10 o'r anfonebau heb ddyddiad cwblhau arnynt ond ymddengys bod y gwaith wedi cael ei gwblhau cyn dyddiad yr anfoneb. Eglurwyd bod y galwadau yn cael eu cau unwaith caiff cyfarwyddiadau am waith eu rhyddhau ar gyfer sefydliadau allanol, sef y gwaith 'arranged on behalf'. Ar gyfer gweddill o'r gwaith a godwyd ar y system, mae ymddiriedolaeth lwyr yn cael ei roi ar y contractwyr i hysbysu'r Uned o'r amser cwblhau gwaith ar yr anfonebau heb unrhyw waith monitro pellach.
- 5.1.4 Gwelwyd bod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer dyrannu gwaith i gontractwyr. Detholwyd sampl o gontractwyr a dderbyniwyd symiau uchel o waith i wirio a chadarnhawyd bod y contractwyr unai wedi cael eu caffael drwy fframwaith neu yn gystadleuol o ran dewis/ darparu gwaith gwerth am arian fel sydd yn briodol.
- 5.1.5 Gwelwyd bod trywydd archwilio yn bodoli ar y system TF a bod modd archwilio unrhyw newidiadau/addasiadau ar gyfer pob un o'r galwadau/cofnodion. Fodd bynnag, adroddwyd bod yr Uned wedi penderfynu, yn sgil Ffodd Gwynedd, nad oeddynt am weithredu ar wahaniaethau mewn dyletswyddau o fewn eu prosesau – h.y. ar gyfer creu galwad, dyrannu gwaith, monitro ac addasu gwaith ar TF. Yn ogystal, gwelwyd bod gan yr un swyddog hawliau a chyfrifoldebau i brosesu a thalu'r anfonebau. Eglurodd y Rheolwr Cynnal a Chadw a Chadwraeth Ynni ei fod yn ymwybodol bod risgiau cysylltiedig, ond derbynnir y risgiau yma o weithredu ar sail egwyddorion Ffordd Gwynedd. Cadarnhawyd, fodd bynnag, bod y drefn bellach wedi cael ei hadolygu wrth ychwanegu un gwahaniaeth sef sicrhau mai ond swyddogion sydd â hawliau 'admin' ar TF sydd yn gallu sefydlu contractwyr newydd ar y system i'w dalu.'
- 5.1.6 Gwiriwyd sampl o anfonebau dyblyg a broseswyd yn 2017/18. Adnabuwyd bod risg o wneud taliadau dyblyg ble mae'r anfoneb yn cael ei phrosesu â llaw ac nid yw'r anfonebau yn cael eu cyfeirio'n ôl i'r cyfarwyddiadau a'u cofnodi ar TF. Eglurodd y Rheolwr Cynnal a Chadw a Chadwraeth Ynni bod yr Uned yn ymdrechu i gyfyngu'r drefn talu anfonebau fel eu bod yn cael eu prosesu a thalu drwy ryngwyneb TF yn unig yn y dyfodol i osgoi'r risg o daliadau dyblyg.

5.1.7 Gwelwyd bod y prif ddangosyddion perfformiad yn atodlen 4 o'r cytundeb fframwaith contractwyr. Fodd bynnag, adroddwyd nad oedd yr Uned yn monitro perfformiad contractwyr. Dibynna'r Gwasanaeth ar adborth gan gwsmeriaid i gadarnhau cyflwr a chwblhad unrhyw waith, gyda'r Rheolwr Cynnal a Chadw a Chadwraeth Ynni yn dweud ei fod yn hyderus gyda'r ffaith y buasai cwsmeriaid yn siŵr o adael i'r Uned wybod os nad yw'r gwaith o safon da.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Uned Eiddo wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Trefnu bod statws y galwadau a drosglwyddwyd o'r hen system yn gywir ar y system newydd i sicrhau bod y rheolwr yn medru defnyddio'r system TF i fonitro statws galwadau a chynnal adolygiadau rheolaidd ar berfformiad gwaith yr adran a chontractwyr fel sydd angen.**
- **Sicrhau bod pob anfoneb yn cael ei phrosesu drwy ryngwyneb TF yn unig yn y dyfodol yn hytrach na phrosesu anfonebau drwy law.**
- **Adolygu'r trefniadau monitro prif ddangosyddion perfformiad contractwyr a sicrhau bod mesuriadau perfformiad ac unrhyw gosbau cysylltiedig wedi'u hamlygu ar y cytundeb fframwaith ac yn cael eu gweithredu fel sydd angen.**

CYFRANIADAU GAN GYFLOGWYR CYLLID

1. Cefndir

1.1 Mae Cronfa Bensiwn Gwynedd yn rhan o Gynllun Pensiwn Llywodraeth Leol. Gweinyddir y Gronfa, sydd â 48 o sefydliadau fel aelodau, gan Wasanaeth Pensiynau Cyngor Gwynedd. Caiff y sefydliadau eu rhannu i 3 categori sef:

- **Cyrff ar yr atodlen:** Sefydliadau megis Awdurdodau Lleol ble mae gan staff yr hawl i fod yn aelodau o'r Gronfa.
- **Cyrff a ddynodir:** Cynghorau Dinas/Tref/Cymuned lle mae ganddynt yr hawl i benderfynu os caiff eu gweithwyr ymuno â'r Gronfa.
- **Cyrff a ganiateir:** Sefydliadau eraill sy'n cymryd rhan yn y gronfa dan gytundeb mynediad rhwng y gronfa a'r sefydliad. Maent yn cynnwys cyrff gwirfoddol, elusennol a thebyg neu gontractwyr preifat sy'n ymgymryd â swyddogaeth awdurdod lleol wedi i'r swyddogaeth gael ei allanoli i'r sector breifat.

Mae staff y sefydliadau yn talu canran penodol o'u cyflog misol ac unrhyw ychwanegiadau perthnasol i'r Gronfa drwy eu cyflogwyr, ac mae'r cyflogwyr yn gwneud cyfraniad yn ogystal.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod y cyfraniadau a wneir i'r Gronfa Bensiwn gan y sefydliadau yn gywir ac yn cael eu derbyn o fewn yr amserlen gytunedig. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu dethol sampl o sefydliadau, gan ymweld â hwy a gwirio eu trefniadau, cyfraniadau sampl o'u gweithwyr a chyfraniad y cyflogwr.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Detholwyd sampl o 15 sefydliad er mwyn gwirio eu trefniadau a'u cyfraniadau i'r Gronfa Bensiwn. Ymddengys fod y cyfraniadau'n cael eu cyfrifo'n gywir ar y cyfan a bod cyfathrebu effeithiol rhwng y sefydliadau a'r Gwasanaeth Pensiynau.
- 5.2 Gwelwyd amrywiaeth yn sut yr oedd cyfraniadau gweithwyr yn cael eu cyfrifo gan y sefydliadau. Roedd rhai yn seilio'r cyfraniad ar gyfanswm cyflog y gweithwyr am y flwyddyn flaenorol tra bod eraill yn eu gosod yn seiliedig ar gyfanswm disgwylledig y flwyddyn gyfredol neu ar y cyfanswm am y mis perthnasol. Mae'r hyblygrwydd yma yn cynorthwyo'r cyflogwyr i osod eu gweithwyr ar y bandiau cyfradd cywir. Mae nifer o weithwyr o fewn swyddi yn y sefydliadau mwyaf yn derbyn taliadau pensiynadwy ychwanegol megis goramser a thâl ar alwad sy'n amrywio o fis i fis ac o flwyddyn i flwyddyn. O ganlyniad mae'r dull blwyddyn flaenorol yn effeithiol i osgoi gwaith ychwanegol a sicrhau cyfraniadau digonol.
- 5.3 Mae cynlluniau aberthu cyflog, megis cynlluniau gofal plant, yn cael eu cynnig gan amryw o'r sefydliadau ac mae angen sicrhau fod y cyfraniadau yn cael eu cyfrifo'n gywir gan fod rhai elfennau angen eu cynnwys yn y cyfanswm pensiynadwy ar gyfer cyfrifo'r cyfraniad tra bod elfennau eraill ddim. Gwelwyd enghraifft ym Menter Môn lle'r oedd cyfraniad y gweithiwr wedi ei seilio ar y cyfanswm cyflog ar ôl didynnu'r swm ar dalebau gofal plant yn hytrach na'i seilio ar y cyfanswm gros.
- 5.4 Gwelwyd fod taliadau ychwanegol ar gyfer Cymorth Cyntaf heb eu cynnwys wrth gyfrifo'r cyfraniad pensiwn mewn rhai o'r sefydliadau
- 5.5 Mae Gwasanaeth Pensiynau Gwynedd yn awyddus i'r holl sefydliadau ymrwymo i fabwysiadu system i-Connect er mwyn cyflwyno gwybodaeth yn electronig yn fisol yn hytrach na'r drefn hanesyddol o gyflwyno adroddiad blynyddol er mwyn nodi unrhyw newidiadau o fewn y sefydliad ym mherthynas â gweithwyr a chyfraniadau tuag at y Gronfa Bensiwn. Holwyd y sefydliadau ynglŷn â'r system newydd ac roedd yr ymateb yn gadarnhaol a phositif ar y cyfan, er bod ambell sefydliad wedi nodi ei fod yn eithaf cymhleth ac anhyblyg wrth geisio trosglwyddo manylion a chyflwyno gwybodaeth o fewn terfynau amser penodol. Yn amlwg mae'r broses o drosglwyddo manylion yn fwy llafurus ac arafach i sefydliadau sy'n cyflogi mwy o weithwyr ond y gobaith yw y bydd rhan helaeth o'r gwaith trosglwyddo yn cael ei gwblhau o fewn y flwyddyn nesaf. Mae hyn yn flaenoriaeth gan y Gwasanaeth Pensiynau a'r gobaith yw y bydd ail strwythuro staff sydd ar y gweill yn eu cynorthwyo i gyflawni'r gwaith yma.
- 5.6 Mae hyfforddiant cyson yn cael ei ddarparu gan y Gronfa Bensiwn ond ymddengys nad y person sy'n gyfrifol am weithredu'r cyflogau a phensiynau yn y sefydliadau sy'n mynychu ar bob achlysur. Gall hyn olygu fod rheolau newydd ddim yn cael eu gweithredu'n gywir a bod cyfraniadau yn cael eu cyfrifo'n anghywir gan rai o'r sefydliadau.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Gwasanaeth Pensiynau wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Cysylltu â'r sefydliadau er mwyn sicrhau fod unrhyw gamgymeriadau o ran cyfrifo'r cyfraniadau a ddaeth i'r amlwg yn ystod yr Archwiliad yn cael eu cywiro.**
- **Darparu taflen i'r cyflogwyr yn eu hysbysu a'u hatgoffa o'r canllawiau cywir wrth gyfrifo cyfraniadau pensiwn ar gyfer eu gweithwyr.**
- **Sefydlu trefn reolaidd er mwyn ymweld â'r sefydliadau mwyaf o fewn y Gronfa bob 3/6 mis.**

BUDD-DALIADAU – ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL CYLLID

1. Cefndir

- 1.1 Mae Cod Ymarfer Archwilydd Cyffredinol Cymru Mai 2018 yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor yn dibynnu, lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). Caiff y System Fudd-dal ei hystyried yn "system ariannol bwysig" ac felly cynhelir adolygiad ar y reolaethau allweddol y system yma yn flynyddol.
- 1.2 Bydd y Gwasanaeth Budd-dal yn prosesu ceisiadau am fudd-dal tai a gostyngiad treth cyngor pan fydd ymgeisydd yn cyflwyno cais i hawlio budd-dal tai a/neu ostyngiad treth cyngor ynghyd â thystiolaeth briodol, gan gynnwys cadarnhad ei bod yn fyr o incwm a methu fforddio rhent a/neu gost y dreth cyngor.
- 1.3 Mae Credyd Cynhwysol yn cael ei gyflwyno yng Ngwynedd yn 2018/19 ar gyfer ceisiadau newydd a newid mewn amgylchiadau ar gyfer pobl sydd mewn oedran gwaith, a bydd y trefniadau budd-daliadau yn newid. Bydd Credyd Cynhwysol yn cymryd lle chwech o budd-daliadau sef Budd-dal Tai, Credyd Treth Plant, Credyd Treth Gwaith, Cymhorthdal Incwm, Lwfans Cyflogaeth a Chymorth neu Lwfans Ceisio Gwaith. Gellir cyflwyno cais am Credyd Cynhwysol ar y wê yn unig a chaiff y taliadau eu gwneud yn fisol. Bydd yr holl geisiadau o dan y Cynllun Gostyngiad Treth Cyngor yn parhau i gael eu gweinyddu gan y Gwasanaeth Budd-dal.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer asesu a phrosesu ceisiadau budd-dal, bod y system budd-dal yn cyfrifo symiau budd-daliadau'n gywir ac fe'u telir yn amserol. Cadarnhau bod cysoniadau priodol yn cael eu cynnal, adolygu trefniadau rheoli perfformiad yr uned a gwirio bod trefniadau diogelu data digonol mewn lle.
- 2.2 Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2018-19, archwilio sampl o geisiadau budd-dal i sicrhau bod asesiadau priodol yn cael eu cynnal. Gwirio bod cysoniadau yn cael eu cynnal a bod y taliadau budd-dal yn cael eu cyfrifo a'u talu mewn modd cywir ac yn amserol. Asesu statws perfformiad y gwasanaeth ynglŷn â gweithredu ar geisiadau a hysbysiadau budd-dal a gwirio bod y system budd-dal yn cael ei rheoli'n effeithiol a bod yr holl ddata yn cael ei ddiogelu'n briodol.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

- 3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.

4. Prif Ddarganfyddiadau

- 4.1 Gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli o fewn trefniadau gweinyddu'r System Budd-daliadau.
- 4.2 Detholwyd ar hap sampl o 30 o geisiadau newydd o'r adroddiad 'hb7243a' gan wirio bod sgôr risg wedi ei gofnodi a'u bod wedi eu cyfrifo'n gywir a'u talu'n amserol. Yn ogystal, gwiriwyd sampl o 15 o daliadau estynedig a cheisiadau ôl-ddyddio a gwelwyd eu bod yn gywir ac yn unol â'r rheoliadau cyfredol.
- 4.3 Gwelwyd bod cysoniadau o'r budd-daliadau yn cael eu cynnal yn rheolaidd a phrofwyd bod y system yn cyd-fynd a'r hyn a dalwyd allan.
- 4.4 Gwiriwyd paramedrau'r system budd-daliadau er mwyn sicrhau bod y cyfraddau wedi cael eu gosod yn gywir yn unol â'r cyhoeddiadau diweddaraf o'r cyfraddau budd-dal gan yr Adran Waith a Phensiynau a'r Rheoliadau Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Cyngor ar gyfer cyfrifo gostyngiadau treth cyngor. Ymddengys bod y manylion wedi eu mewnbynnu yn gywir.
- 4.5 Gwiriwyd ystadegau perfformiad yr Uned, sef y nifer o ddyddiau ar gyfartaledd a gymerwyd i brosesu cais budd-dal newydd a phrosesu hysbysiad newid mewn amgylchiadau. Mae perfformiad Gwynedd wedi disgyn ers y llynedd fodd bynnag, wrth ei gymharu gyda pherfformiad Cymru gyfan a Prydain mae i'w weld yn gymharol dda (gweler y tabl isod).

<u>Gwynedd</u>	Ffigyrau Blynyddol 2017/18	Ffigyrau Chwarter 1 2018/19	Ffigyrau Chwarter 2 2018/19
Prosesu cais newydd (dyddiau)	18	18	21
Prosesu hysbysiad newid mewn amgylchiadau (dyddiau)	7	5	7

	Ffigyrau Chwarter 2 2018/19		
	Gwynedd	Cymru	Prydain
Prosesu cais newydd (dyddiau)	21	21	22
Prosesu hysbysiad newid mewn amgylchiadau (dyddiau)	7	7	8

GWAREDU CYFARPAR TG CYLLID

1. Cefndir

- 1.1 Mae'r Cyngor yn berchen ar dros 4,000 o gyfarpar TG gan gynnwys gliniaduron, cyfrifiaduron, tabledi a 'thin clients'. Amcangyfrifir bod oddeutu 1,200 o'r rhain yn cael eu gwaredu yn flynyddol oherwydd eu bod yn hen a/neu ddim mewn defnydd. Mae gan y Cyngor ddyletswydd fel sefydliad sydd yn defnyddio cyfarpar trydanol neu electronig i ofalu ei fod yn cydymffurfio gyda rheoliadau WEEE (Waste Electrical and Electronic Equipment) a ddaeth i rym yn Ionawr 2013. Bwriad y rheoliadau yw annog ailgylchu a sicrhau gwaredu mewn dull diogel i'r amgylchedd. Mae'n ofynnol i'r Cyngor gadw prawf bod eu cyfarpar wedi ei waredu trwy gwmni rheoli gwastraff a'i fod wedi ei drin a'i waredu mewn ffordd sydd yn ddiogel i'r amgylchedd.
- 1.2 Yn ogystal, mae cyfrifoldeb ar y Cyngor i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data ac yn gwarchod unrhyw ddata sydd yn eu meddiant all fod o natur personol/sensitif. Rhaid felly sicrhau bod data yn cael ei ddileu oddi ar gyfarpar cyn ei waredu.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau addas mewn lle ar gyfer gwaredu cyfarpar cyfrifiadurol y Cyngor a'u bod yn cael eu gwaredu mewn modd diogel a chyfreithlon. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio bod canllawiau perthnasol mewn lle, bod cofrestr asedau yn bodoli a'i fod yn cael ei ddiweddar, archwilio'r drefn a derbyn sicrwydd bod y Cyngor yn gweithredu ar drefniadau priodol i waredu cyfarpar TG.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

- 3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

- 4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Adolygwyd trefniadau gwaredu cyfarpar y Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth trwy ddilyn ac arsylwi'r prosesau a derbyn tystiolaeth o'r drefn cofnodi, casglu/cadw a gwaredu cyfarpar yn ogystal â gwirio bod trefniadau priodol ar gyfer dinistrio data oddi ar y cyfarpar mewn lle, a daethpwyd o hyd i'r darganfyddiadau canlynol:
 - 5.1.1 Bod canllawiau ffurfiol mewn lle gyda gwybodaeth am sut i waredu gwahanol fathau o gyfarpar TG mewn cydymffurfiaeth â rheoliadau WEEE, a gwelwyd bod trefniadau wedi'u sefydlu ar gyfer gwaredu amryw o gyfarpar trydanol yn dibynnu os ydynt yn gymwys â rheoliadau WEEE. Gwelwyd bod ar gyfer bob trefn, caiff yr offer ei ailgylchu yn y broses neu eu dinistrio mewn modd priodol.
 - 5.1.2 Arsylwyd y broses o gasglu hen gyfarpar TG a gwelwyd bod yna drefniadau effeithiol a phriodol mewn lle. Caiff popeth ei fonitro a'i ddiweddarau ar system 'TopDesk' y Gwasanaeth unai â llaw neu yn awtomatig pan mae eu hamser gweithredol yn dod i ben. Unwaith mae dyfais wedi'i ailgylchu neu ei ddinistrio, mae ei fanylion yn cael ei archifo ar y system 'TopDesk' lle y gellir ei dracio drwy fewnbynnu ei rhif cyfres.
 - 5.1.3 Darganfuwyd nad oes unrhyw gost i'r Cyngor am ddefnyddio'r cwmni allanol i waredu cyfarpar TG. Defnyddia'r Gwasanaeth ddulliau cystadleuol er mwyn chwilio am gwmni allanol i waredu eu cyfarpar.
 - 5.1.4 Caiff unrhyw wybodaeth neu ddata sydd dal yn bodoli ar unrhyw ddyfais ei lanhau gan y cwmni proffesiynol allanol. Gwelwyd bod tystysgrif ISO priodol ar gael ar gyfer y cwmni, a'u bod yn darparu adroddiadau unigol ar gyfer pob dyfais a chrynodebau misol i'r gwasanaeth yn nodi statws a llwyddiant eu gwaith. Yn dilyn adolygiad o'r adroddiad glanhad, ymddengys bod un o'r cyfarpar heb ei lanhau'n llwyddiannus ond nid oeddynt yn medru derbyn sicrwydd cadarn gan y cwmni gwaredu bod y ddyfais benodol wedi cael ei waredu'n briodol.
 - 5.1.5 Gwiriwyd sampl o 13 cyfarpar a gafodd eu gwaredu yn ystod 2018/19: 9 oddi ar y gofrestr asedau a 4 oddi ar dystysgrifau gwaredu'r cwmni allanol. Ar gyfer y sampl a wiriwyd, cysonwyd y tystysgrifau yn ôl i'r gofrestr asedau a 4 allan o 9 o'r gofrestr asedau i'r tystysgrifau. Gwelwyd bod y gweddill o'r 5 yn y sampl yn ymddangos bod eu statws ar 'TopDesk' wedi cael ei ddiweddarau ond nid oedd tystysgrifau ar eu cyfer oherwydd bod y sampl yn rai sydd wedi cael eu gwaredu yn ddiweddar a disgwylir hyd at fis cyn bod y Cyngor yn derbyn y tystysgrifau gwaredu ar eu cyfer. Cadarnhawyd felly bod y Cyngor wedi derbyn cadarnhad gan y cwmni bod 8 allan o 13 o'r cyfarpar wedi'u gwaredu'n briodol.

5.1.6 Caiff y gofrestr asedau ei diweddarau'n fisol er mwyn sicrhau bod y gofrestr yn cael ei gadw'n gyfredol. Crëwyd y gofrestr ar ffurf taenlen Excel sydd hefyd yn cael ei ddefnyddio i fonitro a chysoni'r cyfarpar o fewn y storfa, ac i wneud yn sicr bod popeth yn cyd-fynd gydag adroddiad crynodeb y cwmni allanol. Dewiswyd 10 sampl ar hap i'w gwirio er mwyn sicrhau bod y gofrestr yn cael ei diweddarau yn gyflawn a chywir, a bod modd cysoni'r stoc yn ôl i'r storfa. Detholwyd 5 oddi ar y gofrestr asedau cyfredol (Ionawr 2019) a 5 o'r storfa. Darganfuwyd bod 4 allan o 5 yn y sampl yn bresennol yn y storfa yn cyd-fynd gyda'r gofrestr. Fodd bynnag, roedd yna fethiant i leoli 1 o'r sampl a wiriwyd ac ymddengys ei fod ar goll. Yn yr un modd, cysonwyd 5 sampl ar hap o'r storfa yn ôl i'r gofrestr asedau a gwelwyd bod 4 o'r rhain yn cyd-fynd â'r gofrestr asedau, gydag 1 o'r blychau ar y gofrestr yn wag lle dylai bod rhif cyfres y ddyfais wedi'i gofnodi.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Peiriannydd Desgfwrdd wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Derbyn sicrwydd gan y cwmni allanol bod pob dyfais sydd yn ymddangos fel 'failed' ar yr 'erasure summary report' yn cael eu harchwilio fel bod y Cyngor yn derbyn sicrwydd cadarn bod y dyfeisiadau wedi cael eu gwaredu'n briodol.**
- **Sicrhau bod pob dyfais sy'n cael ei ail-leoli/symud o'r storfa yn cael ei gofnodi/diweddarau ar y gofrestr asedau fel bod modd lleoli'r dyfeisiadau a sicrhau nad dynt ar goll.**

DIOGELWCH SEIBER CYLLID

1. Cefndir

1.1 Diogelwch Seiber yw'r ymarferiad o amddiffyn a diogelu rhwydweithiau, cyfrifiaduron, rhaglenni a data rhag ymosodiadau, difrod neu fynediad heb awdurdod o ymosodiadau seiber a/neu faleisus drwy ddefnyddio technolegau, prosesau ac arferion a gynlluniwyd i leihau risg seiber ac i ddiogelu asedau gwybodaeth. Gall ymosodiadau seiber ddod o ddiethriaid maleisus, colled ddamweiniol neu hacwyr.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau addas mewn lle ar gyfer rheoli, atal, canfod ac ymateb i risg seiber. Er mwyn cyflawni hyn, 'roedd yr archwiliad yn cwmpasu adolygu gweithdrefnau ar gyfer diogelu rhwydwaith y Cyngor yn erbyn torri rheolau diogelwch seiber, gan gynnwys hyfforddiant ymwybyddiaeth staff, cyflunio diogel, diogelwch rhwydwaith, polisiau a gweithdrefnau diogelwch TG sy'n rheoli mynediad defnyddwyr.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1 Gwelwyd bod tystysgrif 'PSN connection compliance' Cyngor Gwynedd yn ddilys o 6 Mawrth 2019 hyd at 6 Mawrth 2020. Mae'r dystysgrif yma'n caniatáu'r Cyngor i gael mynediad i'r PSN (*Public Services Network*). Mae sawl corff cyhoeddus yn y DU sydd wedi derbyn achrediad gan y Llywodraeth wedi cysylltu i'r PSN. Mae'n blatfform gaiff ei ddiogelu a'i reoli gan y Llywodraeth a'i bwrpas yw galluogi'r cyrff cyhoeddus i rannu data yn ddiogel. Er bod cyrraedd y safon yma yn bwysig, manylir ar wefan PSN: '*PSN compliance is not a way to deliver security across your business. Directing your resources towards simply meeting our requirements is no substitute for engaging in ongoing risk assessment, management and mitigation across your business.*'

Mae'r Cyngor hefyd yn y broses o geisio am 'Cyber Essentials Plus'. Mae'r holiadur hunanasesu perthnasol yn cael ei gwblhau gan wahanol adrannau o'r Cyngor a phan fydd wedi ei anfon yn ôl, bydd cmwni corff achredu allanol yn ymweld i sicrhau bod y safonau yn ddigonol.

- 5.2 Cafodd sawl risg eu hamlygu yn ystod archwiliad Sec-1, sef y cwmni diogelwch rhwydweithiau sy'n cynnig gwasanaethau archwilio a phrofi diogelwch TG i'r Cyngor. Derbyniwyd 'Remediation Plan' a gyflwynwyd i PSN fel rhan o'r cais am dystysgrif 'PSN connection compliance' ar gyfer 2019/20. O fewn y ddogfen hon, amlygir y camau bydd y Cyngor yn eu cymryd i liniaru'r risgiau o wendidau gydag effaith uchel a amlygwyd yn yr 'IT Health Check' a gynhaliwyd yn Rhagfyr 2018. Gwelwyd bod camau priodol wedi eu cymryd neu mewn lle ar gyfer 14 allan o 14 o'r risgiau sylweddol.
- 5.3 Mae llinell sylfaen wedi ei gosod o ran systemau gweithredu (OS) peiriannau'r Cyngor. Fersiwn o Windows 7 sydd yn cael ei gefnogi gan Microsoft yw'r system weithredu hynaf ddefnyddir ar gyfrifiaduron gyda chynlluniau i bob cyfrifiadur gael ei uwchraddio i Windows 10 erbyn Ionawr 2020. Mae sefyllfa gweinyddwyr y Cyngor yn gyffelyb, gyda'r holl systemau Windows a Linux yn cael eu cefnogi. Bydd cefnogaeth Windows Server 2008 (sydd yn cael ei ddefnyddio ar rhai o weinyddwyr y Cyngor) yn dod i ben ar y 14 Ionawr 2020. Mae cynlluniau i uwchraddio'r rhan fwyaf o systemau gweithredu perthnasol erbyn Ionawr 2020. Mae arian wedi'i neilltuo i sicrhau cefnogaeth estynedig gan Microsoft ar gyfer rhai gweinyddwyr a fydd yn aros ar Windows Server 2008 wedi Ionawr 2020 os bydd rhaid. Mae codau mynediad i liniaduron a thabledi yn cael eu cynhyrchu gan TG yn seiliedig ar baramedrau penodol unigryw. Mae hawl gan y defnyddiwr i newid y codau hyn unwaith maent yn derbyn y ddyfais.
- 5.4 Gwelwyd bod rheolaethau cyfrifon yn rheoli mynediad staff i'r we. Defnyddir system 'Smoothwall' ar gyfer cyflawni hyn. Mae pob gwefan yn cael ei rhoi mewn categori megis 'newyddion', 'gamblo', 'chwaraeon' a chaiff rhai categorïau eu rhoi ar 'blacklist'. Mae'n bosib i staff gael mynediad at rhai o'r gwefannau trwy gael eu derbyn gan y Peiriannydd Diogelwch i un o'r rhestrau o staff eithriadol i rai categorïau. Mae rheolaethau cryfion hefyd ynglŷn â hawliau staff i lawr lwytho a gosod meddalwedd. Mae'n bosib i staff lawrlwytho dogfennau PDF a.y.b. ond nid oes hawl ganddynt i lawrlwytho a gosod meddalwedd ar wahân i apiau sydd wedi'u cymeradwyo gan TG o'r 'Microsoft Store'.
- 5.5 Caiff cyfrifon rhwydwaith staff eu dileu hanner nos y diwrnod mae eu cyflog yn terfynu, yn seiliedig ar system cyflogres. Golyga na fydd gan staff craidd fynediad i rwydwaith y Cyngor ar ôl i'w cyflogaeth ddod i ben. Mae cyfrifon ar gyfer unigolion sy'n defnyddio systemau'r Cyngor ond sydd ddim yn cael eu cyflogi gan y Cyngor yn cael eu cau pob 3 mis, ac os oes angen eu hail-agor caiff cais ei wneud i TG. Mae hyn yn sicrhau nad oes cyfrifon yn parhau'n agored am gyfnod hir ar ôl i'r angen am y cyfrif derfynu. Gwiriwyd sampl o staff oedd wedi terfynu eu cyflogaeth â'r Cyngor yn Chwefror 2019 a gwelwyd bod cyfrifon y defnyddwyr wedi'u cau yn briodol. Gwelwyd bod gosodiadau gofynion cyfrineiriau i ddefnyddwyr yn briodol. Gofynnir i gyfrineiriau fod yn 12 llythyren/rhif/symbol o hyd, nid oes cyfyngiadau am oed cyfrinair ac mae'r opsiwn 'Store passwords using reversible encryption' wedi ei anablu.
- 5.6 Gwiriwyd polisiau perthnasol i ddiogelwch seiber y Cyngor (Polisi Defnydd E-bost a'r Rhynggrwyd, Polisi Diogelwch Gwybodaeth, Polisi Gwaredu Gwastraff Cyfrinachol, Polisi Amgryptio, Polisi Adrodd Digwyddiadau Diogelwch a Pholisi Diogelu Data). Gwelwyd bod yr holl bolisiau yn cynnwys gwybodaeth briodol ac yn gyfredol.

- 5.7 Mae'r polisiâu sydd mewn lle gan y Cyngor (nodir ym mharagraff 5.6) ar gael i Staff y Cyngor yn 'Y Ganolfan Bolisi' sydd ar fewnwyd y Cyngor. Fodd bynnag, nid oes unrhyw reolaeth i gyfyngu mynediad ar rwydwaith y Cyngor ar gyfer staff sydd heb ddarllen a derbyn y polisiâu perthnasol. Mae'r risg bod staff ddim yn darllen a derbyn polisiâu statudol y Cyngor eisoes wedi ei amlygu yn adroddiad archwiliad Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol 2018/19. Derbyniwyd cyfrifoldeb am weithrediad gan Cefnogaeth Gorfforaethol i *'ystyried opsiynau ar gyfer sut i sicrhau bod pob aelod o staff yn cwblhau hyfforddiant statudol ynghyd â pholisiâu'r Cyngor'*.
- 5.8 Yn ogystal, cynhaliwyd ymarferiad *'phishing'* gan y gwasanaeth TG ym Mai 2017 drwy anfon e-bost hyrwyddol ffug i dros 200 o staff y Cyngor yn gofyn am fanylion mewngofnodi i'w cyfrifon *Amazon*. Meddiannwyd cyfeiriadau e-bost ond dim cyfrineiriau *Amazon* yr unigolion oedd wedi ymateb i'r e-bost ffug ar wefan oedd yn cael ei "hostio" ar serfer sefydlwyd yn fewnol. Mynegodd yr Arweinydd Tîm Rhwydwaith, Gweinyddwyr, Cymwysiadau a Diogelwch ni dderbyniwyd llawer o ymatebion gan yr unigolion i'r e-bost adborth a anfonwyd yn dilyn yr ymarferiad. Serch y canlyniadau pryderus, nid oes ymarferiad ychwanegol tebyg wedi ei gynnal i fonitro'r sefyllfa a hyfforddi /codi ymwybyddiaeth staff ar faterion diogelwch seiber ar wahân i gyhoeddiad bwletin TG i staff ar yr 18 Hydref 2018 yn eu hatgoffa o'r safonau disgwylidig ar gyfer cyfrineiriau a materion diogelwch seiber eraill.
- 5.9 Mynegodd yr Arweinydd Tîm Rhwydwaith, Gweinyddwyr, Cymwysiadau a Diogelwch bod 12 fideo yn amlygu risgiau seiber i staff wedi'u comisiynu a'u paratoi. Bydd y rhain ar gael i staff pan fydd gwefan mewnrwyd bwrpasol TG wedi'i chwblhau.
- 5.10 Gwiriwyd y gofrestr risg gorfforaethol gyfredol a ni welwyd unrhyw fater diogelwch seiber wedi ei amlygu yn y ddogfen. Oni bai bod risgiau diogelwch seiber yn cael eu hamlygu yn y gofrestr risg gorfforaethol, ni fydd pwyslais ar gael rheolaethau mewn lle i sicrhau bod agweddau seiber y Cyngor yn cael eu diogelu'n briodol.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Gwasanaeth TG a'r adran Cefnogaeth Gorfforaethol wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Cynnal hyfforddiant a chodi ymwybyddiaeth staff o risgiau diogelwch seiber.
- Sicrhau bod risgiau seiber sy'n berthnasol i'r Cyngor yn gorfforaethol yn cael eu nodi yn y gofrestr risg corfforaethol.

TREFNIADAU ADFER TRYCHINEB TG CYLLID

1. Cefndir

1.1 Mae adfer trychineb TG wedi cael ei ddatblygu wrth i reolwyr cyfrifiaduron ddechrau cydnabod dibyniaeth eu sefydliadau ar eu systemau cyfrifiadurol. Mae Cynllun Adfer Trychineb yn broses neu'n gyfres o weithdrefnau a ddogfennir i adfer ac amddiffyn seilwaith TG busnes pe bai trychineb yn digwydd. Mae cynllun o'r fath fel arfer wedi'i ddogfennu ar ffurf ysgrifenedig, yn pennu'r gweithdrefnau y bydd sefydliad yn eu dilyn os bydd trychineb.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau priodol adfer trychineb TG mewn lle a gwerthuso effeithiolrwydd y prosesau a'r rheolaethau sy'n gysylltiedig â rheoli adfer trychineb TG. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio bod cynllun cyflawn a pherthnasol mewn lle, yn nodi'r wybodaeth a'r cyfrifoldebau cywir, gwirio trefniadau wrth gefn a sicrhau bod trefniadau yswiriant digonol mewn lle.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn -

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1. Yn sgil colled systemau TG ar 21 Gorffennaf 2018, mae'r gwasanaeth TG yn parhau i weithio i wella gwydnwch y systemau i'r dyfodol ac yn hyderus os byddai trychineb tebyg yn y dyfodol ni fuasai yn amharu ar ddefnyddwyr yn yr un modd. Cafodd gwaith ei gynnal ar y systemau aerdymheru yn y ganolfan ddata ym mis Tachwedd 2018 gydag unedau newydd wedi eu gosod. Yn ogystal, mae cynllun mewn lle i newid strwythur systemau'r Cyngor i fynd o 'active-passive' i 'active-active' erbyn 2020, fel bod prosesu proffil diogelwch yn cael ei ddsbarthu ymhlith pob uned glwstwr yn hytrach nag un prif uned sy'n prosesu sesiynau cyfathrebu gydag un neu ragor o is-unedau wrthgefn.

- 5.2 Fe wiriwyd y trefniadau wrthgefn a gwelwyd bod trefniadau priodol mewn lle. Darganfuwyd bod trefniadau wrthgefn yn cael eu gweithredu ar bob system yn rheolaidd. Mae copi wrthgefn yn cael ei gymryd o bob system i ddisg ym Mhencadlys a chopi i ddisg ar wahân mewn lleoliad arall. Mae'r tîm cwmwl yn monitro'r copïau wrthgefn am unrhyw fethiannau ac yn derbyn e-bost gan 'Commvault' ar statws wrthgefn pob system. Mae'n bosib hefyd i'r gwasanaeth TG edrych ar sgrin oddi mewn y system 'Commvault' neu 'VMware' sy'n rhoi trosolwg sydyn o bryd cafwyd copïau wrthgefn eu gwneud y tro olaf. Yn ogystal, gwelwyd bod monitro priodol rhag diffygion yn ystafell y serfwyr ym Mhencadlys a'r serfwyr wrthgefn. Gwelwyd bod y systemau rheolaethau amgylcheddol yn cael eu cynnal a'u cadw yn rheolaidd a bod yr ystafelloedd yn cael eu profi ar sawl lefel i brofi bod y rheolaethau yn weithredol gywir a chyflawn e.e. ymateb i fwg, profi'r larwm a'r synhwyrdd a gweithrediad y nwy Argon a Nitrogen (IGSS).
- 5.3 Er y gwelwyd bod rhai rheolaethau mewnol da yn bodoli ar drefniadau wrthgefn, darganfuwyd oherwydd problemau a thrafferthion caledwedd dros y ddwy flynedd ddiwethaf, bu'r ymarferion profi adfer systemau wrthgefn ar gyfer systemau RAISE a Chyflogau gael eu cynnal diwethaf yn 2016. Er bod y systemau TG wedi eu cau lawr a'i hail-gychwyn yn llwyddiannus wrth osod systemau aerdymeru newydd ym mis Gorffennaf 2018, mae perygl na fydd trefniadau adfer trychineb yn addas os na chant eu profi'n realistig yn rheolaidd.
- 5.4 Fe wiriwyd os oedd cynllun adfer trychineb mewn lle gan y gwasanaeth TG a gwelwyd nad oes strwythur a chanllawiau corfforaethol wedi'i ddogfennu a'i gofnodi yn ffurfiol ar gyfer rheoli adfer trychineb a pharhad busnes y Cyngor. Heb gynllun wedi'i ddiffinio'n glir ar gyfer y senarios gwaethaf posibl nac unrhyw ddogfen yn cynnwys gwybodaeth/arweiniad corfforaethol o systemau critigol a'u blaenoriaeth adferiad, mae'n debygol bydd oedi yn y drefn o adfer trychineb ac yna methiant i ddarparu gwasanaeth effeithiol.
- 5.5 Darganfuwyd bod dogfen 'Adfer Canolfan Ddata Caernarfon DC1' wedi'i ddogfennu, sydd yn cynnwys canllawiau er mwyn galluogi eu dilyn i ail-gychwyn neu gau'r brif ganolfan ddata yng Nghaernarfon. Fodd bynnag, ni welwyd canllawiau adfer wedi eu dogfennu yn ffurfiol ar gyfer y ganolfan ddata wrth-gefn.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Gwasanaeth TG wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Blaenoriaethu systemau TG adrannol/corfforaethol i'w cynnwys yn nhrefniadau adfer trychineb sy'n cael eu gweithredu gan y Gwasanaeth TG.**
- **Ymgorffori'r drefn flaenoriaethu sydd wedi ei wneud gan y Panel i greu cynllun adfer trychineb TG corfforaethol a chynllun parhad busnes y Cyngor.**
- **Cynnal ymarferiadau profi'r systemau yn rheolaidd o'r cynllun adfer trychineb corfforaethol a pharhad busnes a'r data wrthgefn a chofnodi'r hyn a ddysgwyd.**
- **Sicrhau bod canllawiau adfer wedi'u dogfennu ar gyfer y ganolfan ddata ym Mhenrhyndeudraeth.**

**STATWS CYFLOGAETH IR35
ECONOMI A CHYMUNED**

1. Cefndir

1.1 Mae 'statws cyflogaeth' yn dynodi os yw unigolyn yn gyflogedig neu'n hunangyflogedig yn ôl diffiniadau Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn neddfwriaeth 'IR35: *Countering Avoidance in the Provision of Personal Services*'. Caiff statws cyflogaeth unigolyn effaith ar daliadau treth a chyfraniadau yswiriant gwladol cyflogwr, a gall statws cyflogaeth anghywir arwain at gam-drafod ariannol yn ogystal â chosbau gan Gyllid a Thollau Ei Mawrhydi. Caiff statws cyflogaeth unigolyn ei ddynodi drwy ystyried sawl ffactor, a gall cyflogwyr ddefnyddio gwiriad '*check employment status for tax*' ar wefan Llywodraeth y DU er mwyn gwirio statws. Wrth gynnal arolygiad mae CThEM yn edrych ar natur perthynas rhwng gweithwyr a'r cyflogwr yn hytrach na chytundeb er mwyn dod i'r farn os ddylai'r trefniant fod yn rhan o IR35.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y Cyngor yn talu unigolion yn gywir, yn seiliedig ar eu 'statws cyflogaeth', gan ymchwilio i ddarganfod os oes unrhyw unigolion sy'n cael eu talu drwy asiantaeth a ddylai fod yn gyflogedig gan y Cyngor. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio'r cyfriflyfr a dethol sampl o daliadau a wneir gan yr Adran Economi a Chymuned i weithwyr ac ystyried amgylchiadau'r unigolion.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.

4. Prif Ddarganfyddiadau

4.1 Gwiriwyd y cyfriflyfr ariannol am enghreifftiau o daliadau cyson a wneir i gyflenwyr trwy wirio gwariant yr adran ar draws holl godau Cyflenwadau a Gwasanaethau, a detholwyd nifer o gyflenwyr oedd, ar yr olwg gyntaf, yn awgrymu y gall statws cyflogaeth fod yn anghywir.

4.1.1 Ymchwiliwyd chwe gwahanol unigolyn lle gwneir taliadau cyson iddynt dros gyfnod o amser drwy ddefnydd o anfonebau, ac felly ddim yn rhan o gyflogres Cyngor Gwynedd. Gwnaethpwyd hyn drwy archwilio'r anfonebau er mwyn gweld beth oedd yn cael ei hawlio, a cynhaliwyd trafodaethau gyda'r Rheolwyr perthnasol er mwyn darganfod cefndir, cyfrifoldebau, disgwyliadau a thelerau'r gwaith, gan ddehongli natur y berthynas rhwng y cyflenwr a'r Cyngor.

4.1.2 Wrth wirio'r berthynas yma, daethpwyd i'r casgliad bod y trefniant cyfredol yn briodol ac nad oes digon o gyfiawnhad i drosglwyddo'r unigolion i'r gyflogres. Mae rhesymau dilys dros eu talu drwy anfonebau felly. Gwelwyd esiampyl o reolwr yn cynnal gwiriad statws cyflogaeth cyn penodi, a bod ymwybyddiaeth ynglŷn â statws cyflogaeth yn briodol yn gyffredinol.

MENTER ADFYWIO GLANNAU A CHANOL TREF CAERNARFON ECONOMI A CHYMUNED

1. Cefndir

1.1 Bu cais am gyllid grantiau ERDF (*European Regional Development Fund*) i Lywodraeth Cymru ar gyfer cynnal prosiect rhwng Mawrth 2016 a Rhagfyr 2020 yng Nghaernarfon yn llwyddiannus. Mae'n rhan o gynllun '*Tourist Attractor Destinations*' (TAD) Croeso Cymru. Mae'r prosiect yn cynnwys gorsaf trenau, Galeri 2, amgylchedd y glannau: mynediadau a chysylltiadau, a rheolaeth prosiect. Nodir yng nghytundebau'r Cyngor â phartneriaid y prosiect y 'Bydd [Cyngor Gwynedd] yn derbyn yr amodau grant ar ran y partïon. Bydd [Cyngor Gwynedd] yn atebol i lywodraeth Cymru os na chydymffurfir ag unrhyw un o'r partïon ag amodau'r grant'.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau addas mewn lle i lywodraethu'r Fenter Adfywio Glannau a Chanol Tref Caernarfon.

Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio'r rheolaethau sydd mewn lle i liniaru'r risgiau sy'n ymwneud a rheoli a llywodraethu'r prosiect yn ogystal â'r ddogfennaeth a gynhrychir i gefnogi/dogfennu rhesymau'r Fenter.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.

4. Prif Ddarganfyddiadau

4.1 Gwelwyd bod strwythur amlwg wedi ei sefydlu ar gyfer y prosiect gyda sawl ffrwd wybodaeth o'r partneriaid yn bwydo i'r Bwrdd Prosiect sy'n cynnwys cynrychiolwyr o pob un o'r rhan-ddeiliaid. Gwiriwyd sampl o gofnodion ac agendau cyfarfodydd Bwrdd Prosiect a gynhaliwyd yn ogystal â chofnodion cyfarfodydd cynnydd prosiectau unigol y partneriaid. Gwelwyd bod cyfathrebu rheolaidd a bod y llwybrau gwybodaeth yn gweithredu'n briodol. Y Rheolwr Prosiect Menter Glannau Caernarfon (Rheolwr Prosiect) oedd yn gyfrifol am gynrychioli'r Cyngor yng nghyfarfodydd y partneriaid ac adrodd yn ôl i'r Bwrdd Prosiect.

4.2 Gwiriwyd cytundebau rhwng y Cyngor a'r partneriaid unigol. Gwelwyd bod cynnwys y cytundebau rhwng Cyngor Gwynedd a'r 3 endid yn cynnwys yr un wybodaeth. Cynhwysai'r cytundebau'r amodau sy'n rhaid i Gyngor Gwynedd (Prif Noddwr) a'r endidau eraill (Partïon) eu cyfarfod er mwyn sicrhau bod y prosiect yn derbyn cyllid gan Ewrop/Lywodraeth Cymru trwy WEFO. Llofnodwyd a seliwyd pob cytundeb ar ran y Cyngor gan Uwch Gyfreithiwr sydd â'r hawl i wneud hynny. Gwelwyd hefyd, lofnodion gan swyddogion priodol o'r partneriaid ar gyfer y 3 cytundeb.

- 4.3 Cyflwynwyd cynllun busnes i Lywodraeth Cymru fel rhan o'r cais am y prosiect. O'r Daflen Benderfyniad, gwelwyd bod y cynllun wedi ei gymeradwyo gan Arweinydd y Cyngor, bod ymgynghoriad wedi ei gynnal â'r Pennaeth Cyllid a bod datganiad wedi ei ddatgan.
- 4.4 Gan nad yw'r rhan helaeth o agweddau'r gwahanol brosiectau yn dibynnu ar ei gilydd, nid oedd un amserlen ar gyfer y prosiect . Gan fod yr amserlenni a grëwyd ar gyfer y prosiectau unigol mor fanwl, buasai'n anodd cynnwys yr holl wybodaeth mewn dogfen hylaw.
- 4.5 Gwelwyd bod cyllidebau wedi'u gosod ar gyfer y prosiect. Roedd taenlenni byw o'r rhain a caiff eu llenwi'n fisol a'u monitro. Trwy fonitro a chynllunio, darganfuwyd bod tanwariant yn debygol ar un o'r prosiectau a phenderfynwyd gwneud cais i addasu cyllideb. Gwiriwyd y trafodaethau a dilynwyd a gwelwyd bod llwybrau cyfathrebu addas ar gyfer y cais hwn a derbyniwyd cadarnhad gan WEFO ar 06/03/2018 yn nodi '*So in relation to the Gwynedd project we are content for the changes proposed by the joint Beneficiary in the email dated 7th February 2018...*'.
- 4.6 Gwiriwyd hawliad 9, Mehefin 2018 fel sampl. Gwelwyd bod hawliadau priodol wedi eu hanfon gan y partneriaid gan gynnwys anfonebau, tystiolaeth banc a ffurflenni TR27b wedi eu hardystio. Gwelwyd bod rhestrau o archebion wedi eu cynnwys gan y partneriaid. Cyfunwyd yr holl wybodaeth ar gyfer y cais anfonwyd at Lywodraeth Cymru. Gwelwyd bod y ffurflen wedi ei llenwi'n gywir a bod swyddog priodol wedi ei harwyddo fel swyddog penodedig ar ran y Pennaeth Cyllid.
- 4.7 Gwelwyd bod cofrestr risg effeithiol yn cael ei chadw ar gyfer y prosiect. Cedwir cofnod o statws risg ('cau' neu 'agor'), dyddiadau cofnodi ac adolygu, camau i liniaru a sgôr risg. Roedd y gofrestr risg yn fanwl ac yn cael ei hadolygu'n rheolaidd. Serch hyn, nododd y Rheolwr Prosiect nad oes cofrestr gwersi a ddysgwyd yn cael ei chadw ar gyfer y prosiect. Nid oes cofnod pwrpasol o beth yw'r gwersi sydd yn cael eu dysgu o wynebu risg a'i liniaru. Cytunodd y Rheolwr Prosiect dylai bod cofrestr o'r fath yn cael ei chadw a mynegodd y buasai'n hapus i lunio un ar gyfer y prosiect a'i chadw'n gyfredol.

TREFNIADAU AR ALWAD A BRYD PLANT A CHEFNOGI TEULUOEDD

1. Cefndir

- 1.1 Mae gweithwyr y gwasanaeth wedi eu lleoli yn Uned Hergest, Ysbyty Gwynedd ac maent yn gyfrifol am ddarparu gwasanaeth i drigolion Gwynedd a Môn mewn argyfyngau. Mae'r gwasanaeth ar gael i'r cyhoedd tu allan i oriau swyddfa arferol - gan gynnwys gyda'r nos, ar benwythnosau a gwyliau cyhoeddus. Mae 6 aelod llawn amser yn y Tîm Nos, sef, y Rheolwr a pum Gweithiwr Cymdeithasol, ar ben hyn mae dwy locwm o Fôn a thair locwm sydd eisoes yn gweithio i Gyngor Gwynedd yn gweithio oriau achlysurol i'r gwasanaeth.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau gweinyddiaeth a staffio'r Gwasanaeth yn ddigonol. Yn ogystal, bwriedir sicrhau bod y drefn o hawlio oriau goramser yn gywir a theg a bod yr oriau a weithir yn cydymffurfio â gofynion statudol/deddfwriaeth, a bod trefniadau wedi eu sefydlu er mwyn diogelu'r cyhoedd a'r gweithwyr. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio cytundebau cyflogaeth, cyflogau a thafleuni amser y gweithwyr, eu cymwysterau / hyfforddiant ac unrhyw asesiadau risg perthnasol.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

- 3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

- 4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Gwelwyd bod rheolaethau mewnol digonol yn bodoli ond bod lle i dynhau ymhellach ar y meysydd ymhelaethir arnynt isod:

- 5.1.1 Gwiriwyd taflenni amser y swyddogion yn erbyn y rota. Mae sifft yn cychwyn am 4:30y.p. ond gwelwyd bod un swyddog yn cofnodi ei bod yn cychwyn ei sifftiau am 4:00y.p. Gwelwyd o'r taflenni amser a ddedholwyd bod y swyddog yma wedi derbyn cyflog am yr hanner awr ychwanegol yma ar bob achlysur a welwyd, er nad yw'n swm sylweddol nid yw ei sifft yn cychwyn tan 4:30y.p. ac mae angen sicrhau cysondeb ar draws y gweithwyr. Hysbyswyd y Rheolwr o hyn ac eglurodd bod rhai gweithwyr yn cychwyn gweithio yn gynt er mwyn cynllunio, darllen y log, adroddiadau a.y.b., nid yw pob gweithiwr locwm yn gallu gwneud hyn, mae'r Rheolwr yn ceisio bod yn hyblyg gyda hwy.
- 5.1.2 Yn unol â'r 'working time directive', ni cheir gweithio mwy nag 48 awr yr wythnos ar gyfartaledd, fel arfer wedi ei gyfrifo dros gyfnod o 17 wythnos. Mae modd eithrio allan yn ysgrifenedig os am weithio mwy nag 48 awr yr wythnos, ond ymddengys nad oedd unrhyw un o'r gweithwyr wedi eithrio allan. Gwiriwyd 5 cyfnod gwahanol o 17 wythnos rhwng Ebrill 2018 ac Ionawr 2019 a gwelwyd un achos lle'r oedd swyddog llawn amser wedi gweithio 48.54 awr ar gyfartaledd dros 17 wythnos. Dylid nodi mai amcangyfrif yw'r cyfrifiad gan fod angen rhoi ystyriaeth i absenoldebau megis salwch, gwyliau blynyddol, mamolaeth, tadolaeth a.y.b. Mae angen ychwanegu amser mae unigolyn wedi bod i ffwrdd o'r gwaith yn ystod yr 17 wythnos ar ddiwedd y cyfnod er mwyn darganfod y ffigyrau cywir.
- 5.1.3 Gwelwyd bod gorwariant sylweddol ym mhennawd cyflogau gweithwyr y gwasanaeth, eglurwyd bod hyn wedi bod allan o ddwylo'r gwasanaeth gan fod aelod o'r tîm wedi bod i ffwrdd gyda salwch tymor hir. Yn ei absenoldeb cyflogwyd swyddog arall i'r tîm, roedd hyn yn golygu costau ychwanegol ar ben y costau oedd ynghlwm â'r swyddog oedd yn absennol hir dymor.
- 5.1.4 Roedd dadleniad 'Gweithlu Oedolion (Uwch)' un aelod o staff achlysurol (locwm) wedi dod i ben yn Rhagfyr 2018 ac roedd ar Gam 1 o'r broses o gael dadleniad 'Gweithlu Plant ac Oedolion (Uwch)', golyga hyn nad oes ganddi ddadleniad cyfredol. Roedd y Rheolwr yn ymwybodol o hyn, ac wedi ei hysbysu na chaiff weithio nes bod ganddi ddadleniad cyfredol. Gwiriwyd y System Gyflogau a gwelwyd nad yw'r unigolyn wedi derbyn cyflog ers Rhagfyr 2018.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Rheolwr Tîm Nos wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Atgoffa staff o'r angen i gwblhau a chyflwyno'r dogfennau sy'n berthnasol a'u dadleniadau Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (GDG/DBS) a monitro eu statws.**
- **Cynnal adolygiadau'n gyfnodol er mwyn sicrhau nad oes unrhyw aelod o'r tîm yn gweithio dros 48 awr yr wythnos (ar gyfartaledd).**

**ADRODDIAD BLYNYDDOL CYFARWYDDWR GWASANAETHAU CYMDEITHASOL
CORFFORAETHOL**

1. Cefndir

1.1 Pwrpas Adroddiad Blynyddol Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol yw rhannu gwybodaeth am berfformiad ac effeithiolrwydd y Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae'n drosolwg sy'n crynhoi'r prif bwyntiau a gweithgarwch, ynghyd ag amlinelliad o welliannau a blaenoriaethau fydd yn mynnu sylw dros y flwyddyn 2018/19. Ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, mae'n ofynnol i bob Cyfarwyddwr Statudol Gwasanaethau Cymdeithasol baratoi a chyhoeddi adroddiad ynglŷn â dyletswyddau gwasanaethau cymdeithasol o fewn yr Awdurdod dros y flwyddyn flaenorol. Mae'r adroddiad yn cael ei osod mewn perthynas â sut mae Cyngor Gwynedd wedi cyflawni yn erbyn chwe safon ansawdd llesiant fel sydd wedi'u nodi o fewn Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y drefn a ddilynwyd wrth baratoi Adroddiad Blynyddol Gwasanaethau Cymdeithasol yn cydymffurfio â deddfwriaethau, yn seiliedig ar ymarfer da ac yn cynnig proses glir ar gyfer casglu tystiolaeth. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu adolygu Adroddiad Blynyddol Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol i sicrhau bod yr adroddiad ar y ffurf a ragnodir yn Rheoliadau Adroddiadau Blynyddol Gwasanaethau Cymdeithasol Awdurdodai Lleol (Ffurff Ragnodedig) (Cymru) 2017 a bod tystiolaeth gefnogol ar gael i gefnogi mesurau perfformiad.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.

4. Prif Ddarganfyddiadau

4.1 Cynhaliwyd profion archwilio ar Adroddiad Blynyddol Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli wrth baratoi'r adroddiad a bod trefn a ddilynwyd wrth ei baratoi yn cydymffurfio â'r ddeddf.

4.2 Cyhoeddwyd 'Rheoliadau Adroddiadau Blynyddol Gwasanaethau Cymdeithasol Awdurdod Lleol (Cymru) 2017' yn sgil Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, sy'n rhoi arweiniad ar hyn a ddisgwylir yn yr adroddiad blynyddol. Mae'r rheoliadau wedi'i seilio ar y syniad o baratoi adroddiad blynyddol o fewn penawdau gyda'r rhan fwyaf arwyddocaol yn gyson â'r safonau ansawdd cenedlaethol ar gyfer llesiant. Gwelwyd bod y penawdau a'r rhannau cywir wedi eu cynnwys yn yr adroddiad ac felly yn cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth.

- 4.3 Mae pwynt 88 (tudalen 18) o'r Cod Ymarfer Rhan 8 (gweithgareddau Gwasanaethau Cymdeithasol) sydd yn rhan o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (2014) yn mynegi "The Director of social Services should ensure that an annual report is not too long and is written in a clear and concise manner". Gwelwyd bod fformat yr adroddiad yn dderbyniol gan ei fod yn cyd-fynd â'r ddelwedd gorfforaethol, yn cynnwys amryw o luniau, lliwiau a graffiau i ddenu sylw'r darllenwr. Yn ogystal, gwelwyd bod y sillafu drwy gydol yr adroddiad yn gywir ac yn unol â'r deddf gan ei fod wedi ei ysgrifennu mewn modd clir a chryno.
- 4.4 Yn ogystal, gwelwyd bod yr adroddiad wedi ei chyhoeddi'n amserol ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol ac ar gael ar wefan yr awdurdod lleol sy'n hawdd i'r cyhoedd ddod o hyd iddo.
- 4.5 Gwelwyd bod tystiolaeth gefnogol ar gael i gefnogi cynnwys yr adroddiad a mesurau perfformiad.

**PLANT - LLEOLIADAU ALL-SIROL
PLANT A CHEFNOGI TEULUOEDD**

1. Cefndir

1.1 Mae'r penderfyniad i leoli plentyn mewn gofal preswyl tu allan i'r Sir yn un sydd yn cael ei wneud yn seiliedig ar asesiad o anghenion dwys a chymhleth y plentyn neu'r person ifanc, ble na ellid darparu ar eu cyfer yn lleol mewn gofal maeth nac mewn uned breswyl arferol. Gwneir y penderfyniadau ynglŷn â'r lleoliad mwyaf addas mewn Panel statudol amlasiantaethol. Arolygwyd gwasanaethau ar gyfer plant yng Nghyngor Gwynedd gan yr Arolygaeth Gofal Cymru yn ystod mis Mai 2018, oedd yn cynnwys gofal preswyl a lleoliadau y tu allan i'r ardal, a daethpwyd i'r farn bod y trefniadau yn gadarnhaol.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau llywodraethu a gweinyddu lleoliadau preswyl all-sirol yn briodol. Gwnaethpwyd hyn drwy wirio trefniadau'r Cyngor o sut maent yn cwrdd ag anghenion pawb sy'n gysylltiedig â'r achosion yn ogystal â threfniadau gosod a monitro cytundebau.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Risg	Nifer
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	1
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

5.1 Arolygwyd gwasanaethau ar gyfer plant yng Nghyngor Gwynedd gan yr Arolygaeth Gofal Cymru yn ystod mis Mai 2018, oedd yn cynnwys gofal preswyl a lleoliadau y tu allan i'r ardal. Mynegir rhan 3.12 o'u hadroddiad (dyddiedig Awst 2018):

"Roedd y penderfyniad i leoli plentyn i ffwrdd o'i awdurdod cartref yn seiliedig ar asesiad trylwyr a dadansoddiad o anghenion y plentyn. Gwelsom fod ystyriaethau a chamau gweithredu Cyngor Gwynedd wrth wneud lleoliad y tu allan i ardal/y tu allan i Gymru yn bodloni gofynion rheoleiddiol. Roedd paneli'n cael eu penodi'n briodol, ac roedd swyddog wedi'i enwebu yn gwneud penderfyniadau gwybodus mewn da bryd, yn eu cofnodi a'u cadarnhau.

Roedd yr awdurdod lleol yn cydymffurfio â'r gofynion i hysbysu'r awdurdod sy'n derbyn bod plentyn yn symud i'w ardal ac i asesu digonolrwydd yr adnoddau i ddiwallu anghenion y plentyn cyn i'r lleoliad gael ei wneud, er mwyn sicrhau y bydd anghenion gofal, iechyd ac addysgol y plentyn yn dal i gael eu diwallu cyn gynted ag y bydd yn dechrau byw y tu allan i ardal ei gartref, heb amharu arno ryw lawer."

- 5.2 Yn seiliedig ar ddarganfyddiadau'r arolwg yma gan Arolygaeth Gofal Cymru mewn perthynas â threfniadau asesu anghenion y plant, cyfyngwyd ychydig ar ddyfnder yr archwiliad. Fodd bynnag, gwiriwyd trefniadau'r Panel Comisiynu Lleoliadau statudol, sef panel sy'n trafod a chytuno ar drefniadau diwallu anghenion iechyd ac addysg y plant, boed yn yr ardal neu yn all-sirol. Ers cyhoeddi adroddiad AGC, gwelwyd nad oedd y Panel yn cwrdd yn fisol ar bob achlysur, neu heb gworwm i wneud rhai penderfyniadau, yn groes i ganllawiau Llywodraeth Cymru 'Tuag at Fywyd Sefydlog a Dyfodol Gwell' sy'n nodi *"Dylai'r panel gyfarfod yn rheolaidd, o leiaf bob mis, oni bai nad oes achosion i'w hystyried."* Gwelwyd bod cyfarfod o'r Panel bellach wedi ei raglennu ar gyfer y trydydd dydd Llun o bob mis.
- 5.3 Mynegodd yr adran er bod cynlluniau gofal mewn lle sy'n nodi ymysg eraill y gofal sydd i'w ddarparu, nid oes cytundebau rhwng y Cyngor a'r darparwr mewn lle ym mhob achos. Mae hyn yn wendid gan fod cytundeb yn nodi cyfrifoldebau'r darparwr a disgwiliadau'r Cyngor, gan gynnwys nodi beth sy'n gynnwysedig yn y ffioedd, a beth sy'n ychwanegol. Mae trefniant bellach mewn lle ble mae cytundebau yn cael eu gosod mewn achosion newydd.
- 5.4 Mae prinder darpariaeth leol, yn enwedig darpariaeth arbenigol, yn golygu ei fod yn anochel bod y Cyngor yn gorfod comisiynu lleoliadau all-sirol os ydynt am gwrdd ag anghenion y plentyn. Mae natur y gofal yn golygu bod y ddarpariaeth yn gostus iawn a bod y prinder darpariaeth yn lleihau'r gallu i leihau costau. Mae Adroddiad Perfformiad Plant a Chefnogi Teuluoedd aeth i'r Cabinet ar y 09/01/18 yn mynegi:
"Mae pwysau cynyddol ar yr adran i leoli plant mewn lleoliadau drudfawr ac erbyn hyn, mae'r adran yn bryderus y gallasai'r nod ariannol fod wedi bod yn rhy uchel... mae'n debyg y bydd gorwariant yn cynyddu". Mae grant o £552k wedi ei dderbyn gan Lywodraeth Cymru eleni, ac mae bid am gyfraniad wedi bod yn llwyddiannus ar gyfer 2019/20 sy'n cynorthwyo i leddfau rhan o'r gorwariant. Yn sgil y sefyllfa ariannol bryderus yma, gellir dadlau fod y maes yn gymwys i fod ar gofrestr risg yr adran, a'r gofrestr risg corfforaethol y Cyngor, ond gwelwyd nad yw wedi ei gynnwys.
- 5.5 Mae'r Cyngor eisoes wedi adnabod y sefyllfa ac yn ystyried trefniadau amgen, gan gynnwys gweithio rhanbarthol. Mae adroddiad Perfformiad Plant a Chefnogi Teuluoedd i'r Cabinet ar y 29/01/19 yn datgan *"Mae'r diffyg argaeledd o leoliadau preswyl a'r cost cynyddol sydd ynghlwm iddynt yn fater sydd yn derbyn sylw ar lefel Cenedlaethol a Rhanbarthol. Bu i'r mater yn ddiweddar fod yn destun trafodaeth y 'Parliamentary Accounts Committee Llywodraeth Cymru'. Ar lefel Rhanbarthol, o dan arweiniad Penaethiaid Plant y Gogledd mae gwaith yn digwydd ar asesiad dichonolrwydd rhanbarthol i redeg lleoliad preswyl ar y cyd, neu i edrych ar opsiynau gyda darparwyr presennol ar gyfer plant a phobl ifanc Gogledd Cymru. Mae disgwyl i'r grŵp tasg adrodd yn ôl dechrau Mawrth ar opsiynau. Serch hyn ni fydd hyn yn ateb tymor byr i'r broblem lleoliadau preswyl nag yn dileu'r angen am leoliadau preswyl arbenigol i'r dyfodol."*

6. Camau Gweithredu

Mae'r Adran wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- **Gosod cytundebau rhwng y Cyngor a'r darparwyr.**
- **Ystyried cynnwys materion ariannol gofal preswyl all-sirol ar gofrestr risg yr adran.**

**GORFODAETH STRYD
PRIFFYRDD A BWRDEISTREFOL**

1. Cefndir

- 1.1 Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, cyfeiriodd Galw Gwynedd 1,428 o alwadau i'r Tîm Gorfodaeth Stryd ar faterion amrywiol a oedd yn cynnwys troseddau gwastraff, camddefnydd o finiau, tipio slei bach, rheoli cŵn, ceisiadau am fagiau baw cŵn, graffiti a phosteri anghyfreithlon. Mae gan y Gwasanaeth y gallu i gosbi trwy roddi dirwyon parod am droseddau amgylcheddol o dan amryw o ddarpariaethau statudol gwahanol.
- 1.2 Cafodd yr arolwg 'System Reoli ar gyfer Archwilio'r Amgylchedd Lleol' (LEAMS) ei gynnal yng Ngwynedd ym mis Mehefin a Gorffennaf 2018 ac fe gafodd 98.6% o strydoedd Gwynedd eu graddio fel gradd B neu uwch. Mae hyn yn uwch na'r ffigwr o 95.8% ar gyfer Cymru gyfan ar hyn o bryd. Cafodd dangosydd glendid ei gofnodi eleni fel 73.6, sef yr ail ddangosydd glendid uchaf ar gyfer Gwynedd ers cychwyn yr arolwg.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau mewnol priodol yn bodoli ar gyfer monitro strydoedd Gwynedd er mwyn sicrhau eu bod mor lan, gwyrd a diogel a phosibl. Er mwyn cyflawni hyn, roedd yr archwiliad yn cwmpasu edrych ar unrhyw drefniadau monitro lleoliadau neu ardaloedd ble derbynnir ymholiadau yn aml, gwirio'r trefniadau ar gyfer dosbarthu dirwyon, sicrhau bod y ffioedd cywir wedi cael eu gorfodi, bod arwyddion gorfodaeth o amgylch ardaloedd a bod trefn benodol ar gyfer ymateb a gweithredu ar gwynion/ymholiadau.

3. Lefel Sicrwydd yr Archwiliad

- 3.1 Gwiriwyd y rheolaethau ar gyfer lliniaru risgiau. Mae asesiad yr archwiliwr yn dod i'r casgliad fod lefel sicrwydd yr archwiliad fel a ganlyn:

Lefel Sicrwydd	Disgrifiad
DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru'r risgiau ymhellach.

4. Sgôr Risg Cyfredol

- 4.1 Mae risgiau'r archwiliad fel a ganlyn:

<u>Lefel Risg</u>	<u>Nifer</u>
UCHEL IAWN	0
UCHEL	0
CANOLIG	2
ISEL	1

5. Prif Ddarganfyddiadau

- 5.1 Gwelwyd bod rheolaethau digonol yn bodoli ar gyfer y gwasanaeth Gorfodaeth Stryd a bod tîm mewnol Gorfodaeth Stryd y Cyngor yn parhau i fonitro strydoedd Gwynedd yn fanwl.

- 5.2 Gwelwyd bod y gwasanaeth yn gwneud defnydd o gyfryngau cymdeithasol i geisio codi ymwybyddiaeth trigolion o bwysigrwydd cadw strydoedd yn lân, a bod gwybodaeth wedi ei gynnwys ar y wefan gorfforaethol, ble gellir adrodd am unrhyw drosedd amgylcheddol, gwneud ceisiadau a chael fwy o wybodaeth am y gwahanol orchmynion mewn lle.
- 5.3 Darganfuwyd bod gan y tîm raglenni patrôl i'w dilyn, ond oherwydd nad oes gan y gwasanaeth yr adnoddau i gynnal patrolau ar hyd y sir, mae gwaith y tîm yn ymatebol iawn ac yn ceisio targedu llefydd sydd wir angen efo cyn lleied o staff, felly nid yw'n bosib dilyn y rhaglenni yn union. Mae'r tîm yn defnyddio'r 'ap' 'FlyMapper' ar y cyfrifiadur/ffonau symudol, ble ddangosir dwysedd digwyddiadau tipio anghyfreithlon yng Ngwynedd, ac felly yn rhoi blaenoriaeth i ardaloedd problemus.
- 5.4 Mae swyddogion atebol sydd wedi derbyn hyfforddiant priodol yn gweithredu ar ddirwyon ac mae'n hanfodol i unrhyw swyddog newydd fynychu a chwblhau cwrs 'Fixed Penalty Enforcement' cyn cael awdurdod i roi dirwyon. Darganfuwyd bod gan staff o adrannau eraill megis staff morwrol, bwerau i roi dirwyon am daflu sbwriel a rheoli baw cŵn a derbyniwyd tystiolaeth eu bod wedi derbyn yr hyfforddiant priodol.
- 5.5 Fe wiriwyd sampl o 42 o ddirwyon o'r flwyddyn ariannol 2018/19 a or sampl a wiriwyd, ymddengys bod 39 wedi derbyn y ffioedd cywir, ond bod 3 o'r ffioedd yn anghywir, gan eu bod wedi derbyn swm o £60.00 am reoli/baw cŵn, sef dirwy 2016/17. Darganfuwyd mai staff morwrol a roddodd y dirwyon hyn allan, a'u bod wedi defnyddio hen lyfr 'Final Penalty Notices' (FPN) sy'n egluro'r swm anghywir. Eglurodd y Rheolwr Gwasanaethau Stryd ers i'r FPN yma eu cyrraedd, mae'r tîm wedi sicrhau bod gan bob swyddog morwrol y llyfr diweddaraf.
- 5.6 Dengys cyfrifon y gwasanaeth bod yr incwm a dderbyniwyd o ddirwyon dros y pedair blynedd diwethaf wedi bod oddeutu £5,000 y flwyddyn, yn erbyn targed incwm o oddeutu £20,000 ar gyfer y tîm. Nododd y Rheolwr Gwasanaethau Stryd bod targed incwm y tîm wedi cael eu gosod yn 2008 ac yn seiliedig ar ddisgwyliad buasai dros 30 o Swyddog Cymorth Cymunedol yr Heddlu (SCCH) yn cyfrannu'n sylweddol at gyhoeddi nifer o ddirwyon/ hysbysiadau cosb derfynol. Erbyn heddiw, mae'r trefniadau wedi newid ac nid oes gan SCCH yr amser i ystyried troseddau o'r fath, a gwelwyd nad oedd y SCCH wedi dyroddi unrhyw hysbysiadau cosb derfynol ers 2012. Erbyn hynny, mae'r targed incwm gwreiddiol yn parhau ac mae cynlluniau i gynyddu'r targed yma i £30,000 ar gyfer y flwyddyn ariannol 2019/20 ac i £40,000 erbyn 2020/21 heb gynllun i'w gyflawni. Ymddengys bod gorwariant o £20,744 yn erbyn y gyllideb 2018/19, gyda mwyafrif o'r costau yn cael eu hamsugno gan ostyngiadau mewn costau eraill megis staff a phensiynau. Pryderodd y Rheolwr Gwasanaethau Stryd bydd y gwasanaeth yn parhau i fethu cwrdd â'r targed incwm gyda'r capasiti presennol yn arwain at gynydd mewn gorwariant yn y gyllideb.
- 5.7 Gwiriwyd y trefniadau i sicrhau bod dirwyon yn cael eu talu'n amserol. Yn ôl canllawiau a osodwyd gan Lywodraeth Cymru, mae yna gyfnod safonol ar gyfer talu cosbau penodedig, a bennir gan ddeddfwriaeth, sef 14 diwrnod. Os nad yw'r gwasanaeth wedi derbyn taliad o fewn 14 diwrnod, mae'r swyddog priodol yn anfon llythyr allan er mwyn eu hatgoffa ac yna caiff y derbynwyr 14 diwrnod ychwanegol. Detholwyd sampl o 10 o ddirwyon a gyhoeddwyd yn 2018/19 a heb eu talu. O'r sampl a wiriwyd, ymddengys nad oedd unrhyw gofnod bod llythyrau wedi eu hanfon allan ar gyfer 5 o'r sampl, bod llythyrau wedi eu hanfon allan fisoedd ar ôl y drosedd ar gyfer 4 o'r sampl a dim ond un llythyr wedi ei anfon allan ar amser.

O'r data a wiriwyd, ymddengys bod 24 heb gael eu llythyru yn brydlon ers Ebrill 2017, golyga felly mai tebygolrwydd isel sydd i'r Cyngor allu hawlio cyfanswm y ddyled gronedig o oddeutu £3,100. Er bod y system '*MCS Enforcer*', sef system gweinyddu gorfodaethau yn helpu i reoli'r amserlen lythyru, esboniodd y Rheolwr Gwasanaethau Stryd bod hyn yn ddibynnol ar swyddog gweinyddol i weithredu arnynt.

- 5.8 Bu i'r Tîm golli swydd Cymhorthydd Gweinyddol yn 2018 a oedd yn gyfrifol am ymdrin ag ymholiadau, cofnodi, prosesu a chysoni dirwyon, taliadau, llythyru dyledwyr a gweinyddu'r systemau megis '*MCS Enforcer*' a *Siebel*. Mae *Siebel* yn system ar gyfer derbyn ac ymateb i ymholiadau'r cyhoedd. Darganfuwyd bod gan y gwasanaeth drefn dros dro, ble mae swyddog gweinyddol o'r gwasanaeth Priffyrdd yn helpu gyda thasgau gweinyddol y Tîm yn ychwanegol i ddyletswyddau Priffyrdd. Fodd bynnag, nododd y Rheolwr Gwasanaeth gall hyn fod yn broblem i'r gwasanaeth pan fydd adegau prysur i Priffyrdd neu gyfnodau salwch ble mae'n cael effaith ar y gefnogaeth sydd ar gael i'r tîm, a gall y gwasanaeth wynebu rhai cyfnodau heb wasanaeth gweinyddol o gwbl.
- 5.9 Yn ogystal, gwiriwyd ymholiadau a derbyniwyd gan y cyhoedd. Adroddwyd o'r system *Siebel*, bod 649 o ymholiadau wedi cael eu derbyn gan y gwasanaeth ers Ebrill 2018 hyd yn hyn. Gwelwyd bod 423 o'r rhain wedi cael eu cau, gyda 226 o alwadau ar agor. O'r 226 o alwadau ar agor, gwelwyd bod y rhain yn dyddio yn ôl i Ebrill 2018. Gwelwyd ar gyfartaledd bod y gwasanaeth yn cymryd 9 diwrnod i gau ceisiadau Bin Stryd a Gwagio, gyda eithriad o ddau o'r ceisiadau wedi cymryd dros 117 o ddiwrnodau. Gwelwyd ar gyfartaledd bod y gwasanaeth yn cymryd 142 o ddiwrnodau i gau cais am Tipio anghyfreithlon a 17 diwrnod i gau ceisiadau am faw/rheoli cŵn. Ymddengys bod y diffyg adnodd yn enwedig colli swydd Cymhorthydd Gweinyddol wedi cael effaith ar y gwasanaeth i allu gweithredu ar ymholiadau'r cyhoedd, hysbysiadau dyledion a gweinyddu'r systemau yn brydlon yn cynnwys cysoni taliadau yn ôl i'r system/cofnodion y gwasanaeth.

6. Camau Gweithredu

Mae'r Gwasanaeth Gorfodaeth Stryd wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Y gwasanaeth i ystyried moderneiddio y system '*MCS Enforcer*' er mwyn lleihau dibyniaeth ar fewnbwn gweinyddol.
- Datblygu system fewnol yn seiliedig ar FFOS i sicrhau bod ymholiadau yn cael eu hateb yn brydlon.
- Parhau i fonitro cyllideb y gwasanaeth Gorfodaeth Stryd neu newid pwyslais y tîm ac ystyried gosod targedau perfformiad cytundebol yn seiliedig ar y nifer o ddirwyon.